

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCH GEESTELIJKE VERZORGING BIJ DE KRIJGSMACHT

KEUZE EN THEMA NUMMER VERANTWOORDELIJKHEID

In dit
nummer o.a.:

- Raadvrouw in de Golf ● Commandant Korps Mariniers ● Keuze maken geeft verantwoordelijkheid ● De borrel van de Niet-Europeaan ● Zelf weten
- Het bewakingspeloton ● Luchtmobiele brigade ● Keuzes ● Een sport-sprookje ● David Byrne op Pinkpop ● Grand Canyon ● Beroepskeuze

EGO

MAANDBLAD
VAN DE DIENST
HUMANISTISCH
GEESTELIJKE VERZORGING
BIJ DE KRIJGSMACHT

nr. 5, mei 1992, 31e jaargang
Abonnementsprijs f 15,- per jaar, te
storten op postbankrekening 480414
t.n.v. Hoofdraadsman HGV te Zeist.
Militairen ontvangen het blad op aan-
vraag zonder betaling.

Redactie:

Jan den Boer, Klazien van Brandwijk-
Wiltjer, Wim Heij (voorz.), Carine
van Hinte, Peter Samwel, Jos Siersma,
Frank Spoelstra.

Vaste medewerkers:

Adriaan Bijl, Theo Carree, Arend van
Dam, Evert van Dijk, Gerard van
Erkelens, Pieter de Jager, Tom Janssen,
Stef Kessels, Willy Lohmann, Frits
Maas, Len Munnik, René Nauta,
Leonore van Opzeeland, Cor Out, Tom
Pauka, Freek Pol, Rien Robijns, Karel
Roskam, Paul Rutten, Hans Schonk,
Klaas Soesbeek, Jan Stoof, Wessel
Visser, Leon Wecke, Hans van Wissen.

Eindredactie:

Frank Spoelstra

Vormgeving:

Piet Boom en Frank Spoelstra

Redaktiesekretariaat:

Erika Krijt-Leyendekkers

Prepress/Lithografie/Druk:

Brouwer Offset Utrecht B.V.

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis, Oranje Nassaulaan
71, 3708 GC Zeist, tel. 03404-20906.
Bijdragen in EGO verschijnen op per-
soonlijke titel en vertegenwoordigen
niet noodzakelijkerwijs de visie van de
redactie of de dienst HGV.

Inhoud

Themanummer	2
Raadvrouw in de Golf	3
David Byrne op Pinkpop!	6
Commandant Korps Mariniers	8
Beroepskeuze	12
Grand Canyon	14
Poster (René)	16
De borrel van de	
Niet-Europeaan	18
Een sportsprookje	19
Het bewakingspeloton	20
Vragen staat vrij/Terug	23
Gedicht	24
Keuze maken geeft	
verantwoordelijkheid	26
De helm	27
Luchtmobiele brigade	28
Keuzes/Levenslang	29
Zelf weten	30
Boeken	31
Willy Lohmann	32

Foto pagina 25:

Gerard van Erkelens

THEMANUMMER

Keuze en verantwoordelijkheid

Als Nederlandse jonge man moet je een deel van je leven, op dit moment een jaar, ten dienste stellen van de samenleving, in de vorm van het vervullen van je militaire dienstplicht. Nagenoeg alle jonge mannen die opgeroepen worden voor de militaire keuring gaan daar naar toe. Een deel van de gekeurden wordt akkoord bevonden en een (klein) deel daar weer van moet ook werkelijk opkomen in militaire dienst.

Voordat het echter zover is zou het moment daar kunnen zijn dat je nog eens nadenkt of je wel of niet wilt gaan. Alternatieven zijn een beroep op de wet gewetensbezwaarden doen of totaalweigeraar worden. Alternatieven, waar slechts een relatief kleine groep voor kiest. Voor de meesten geldt: Je moet, dus je gaat.

Het lijkt op zo'n moment alsof je geen keuze hebt. Jij bent één van die kleine groep mensen (30%) die in dienst moet, dus... jij bent tevens één van die weinigen die na moet gaan denken over het wel of niet gaan. De jongens die afgekeurd zijn, of om welke reden dan ook buitengewoon dienstplichtig verklaard, hoeven zich met deze vraag niet zo nadrukkelijk bezig te houden. Zij hoeven die keuze niet te maken, want anderen hebben voor hen beslist dat zij buiten de kazernepoort blijven.

Vanuit de verantwoordelijkheid naar jezelf toe ben je min of meer aan jezelf verplicht om na te gaan denken over de mogelijkheden en onmogelijkheden die je hebt. Misschien in een tijd als deze – waarin de Nederlandse regering haar mogelijk gebruik van de krijgsmacht steeds ruimer interpreteert en delen ervan inzet 'all over the world' alsof het niets is – nog wel nadrukkelijker dan een aantal jaren geleden. Het in dienst gaan, dus het kiezen voor de vervulling van je dienstplicht, kan immers grote gevolgen hebben.

Je kunt steeds weer voor de keuze komen te staan of je wel of niet meegaat naar een 'gevaarlijk' buitenland als jouw onderdeel wordt uitgezonden. Weér zo'n keuze waar je waarschijnlijk niet om hebt gevraagd.

Het kan zijn dat men je een twee-jarenkontraat aanbiedt als alternatief voor de dienstplicht. Het kan zijn... Vragen waar je niet mee gekonfronteerd zou zijn als je had behoord tot één van de zovelen die niet hoeven op te komen.

Door het moeten kiezen word je gelijktijdig gekonfronteerd met de verantwoordelijkheden die je hebt en ten opzichte van wie of wat. Even je dienstplicht vervullen – omdat het moet, wel leuk is of spannend, of omdat het voordeel biedt bij solliciteren – dat is het niet meer. Dat even kan wel eens langer worden dan je had gedacht, of anders uitpakken dan gepland.

Zeker, er op uit trekken naar een spannend land, humanitaire hulp verlenen, mijnen ruimen, strijdende partijen scheiden, het is een uitdaging. Toch is het handig als je er over hebt nagedacht en je er van bewust bent dat je, zelfs al vervul je nu je dienstplicht, de mogelijkheid hebt om te kiezen.

Het blijft immers een vreemde zaak, dat er maar een kleine groep jongeren in de Nederlandse samenleving deze keuze moet maken.

Een groot deel van de bijdragen in dit meinummer staat in het teken van het thema *keuze en verantwoordelijkheid*. In de meeste artikelen, interviews, columns, vaste rubrieken en tekeningen wordt dit thema meer of minder uitgesproken aan de orde gesteld. Uiteraard op verschillende manieren en vanuit diverse invalshoeken, maar altijd – zoals gebruikelijk in EGO – met de bedoeling lezers te stimuleren tot *eigen* gedachtenvorming en standpuntbepaling.

Redactie

RAADSVROUW IN DE GOLF

Gesprek met Tineke Hundling

Het is nu bijna een jaar geleden dat humanistisch raadsvrouw Tineke Hundling met de Zuiderkruis terugkeerde uit de Golf. Vijf maanden deed ze haar werk aan boord, deels onder directe oorlogsdreiging. Aanleiding genoeg, in het kader van dit themanummer, voor collega raadsvrouw (bij de mariniers) en EGO-redacteur Klazien van Brandwijk Wiltjer om eens met Tineke te praten over keuzes en verantwoordelijkheden. Van haarzelf, van uitgezonden militairen, van politici, militaire leiding en van de pers. Uit het antwoord op de, met de deur in huis vallende, startvraag 'Waarom was je daar?' blijkt al dat het een recht-voor-de-raap gesprek is geworden: eerlijk, openhartig en waar nodig onverhuld kritisch.

Bijna een jaar terug uit de Golf, waarom was je daar?

Waarom was ik daar? Ik stond gepland om in oktober '90 op de Zuiderkruis vaarervaring op te doen. Toen in augustus '90 Irak Kuweit was binnen gevallen, besloot de Nederlandse regering daar schepen naar toe te sturen. Het bleek dat de Dienst humanistisch geestelijke verzorging niet ingepand was en onze dienst heeft toen laten weten dat we, hoewel wij nog niet in het adoptiesysteem zaten, toch ons aandeel wilden leveren. Zo in de trant van: wij zijn er ook, we willen beschikbaar zijn en marine doe er iets mee. Toen bekend werd dat er drie schepen zouden gaan ter aflossing

van de eerste twee, was het logisch dat er vanuit de drie denominaties een aanbod werd gedaan. Voor mij was het dan ook vanzelfsprekend dat ik mee ging, ik stond immers gepland op de Zuiderkruis.

Wie A zegt...

Vaarervaring opdoen, is wel ietsjes anders...

Natuurlijk is dat wat anders. De bedoeling was dat ik in een tamelijk comfortabele vredessituatie ervaring op zou doen. Toch voelde ik het als een morele verplichting om juist nu, nu het er op aan kwam, mee te gaan. Als je er voor kiest om als humanis-

FOTO WIM HEIJ

tisch raadsvrouw bij defensie te gaan werken, impliceert dat dat je er niet alleen bent in de periode dat het leuk is. Nee, juist in moeilijke situaties dien je er ook te zijn. Kijk, de KM-mensen die uitgezonden werden hadden geen van allen gevraagd om een oorlogssituatie. Vijfenvestig jaar waren we niet bij een oorlog betrokken geweest. Zij werden gekonfronteerd met een consequentie van de keuze die ze ooit,

waarschijnlijk in een periode waar het bijna ondenkbaar was dat er oorlog zou komen, hadden gemaakt. Zij hadden echter niet de keuze om te zeggen: ik ga niet mee. Zij moesten de consequenties van die eerdere keuze dragen, en zo lag het voor mij ook. Ik zeg ja tegen het werken als raadsvrouw bij de KM. Dat betekent dat ik de consequenties daarvan, ook als het minder leuk wordt, moet aanvaarden. Voor mezelf sprekend, als ik dat niet zou kunnen vinden ik dat ik ontslag zou moeten nemen. Dat zou trouwens ook gegolden hebben als ik niet op de rol had gestaan, maar in dit geval gold het zeker. Als ik A zeg, in vredes-tijd proefvaren, moet ik ook B zeggen en op het moment dat er echt een beroep wordt gedaan er zijn.

Grenzen

Was een andere keuze voor jou mogelijk geweest?

Nee, ik vond voor mezelf geen enkele plausibele reden om niet te gaan. Voor mij geen andere keus. Dat betekent niet dat het voor anderen net zo moet zijn. Er kunnen omstandigheden in je leven zijn waarom je besluit niet te gaan. Wel is dan belangrijk, in mijn visie, om te kijken of je werkelijk tot het diepste durft te gaan, of je een eerlijke beslissing niet uit de weg gaat en privé-omstandigheden als excuus gebruikt. Daarnaast kan natuurlijk meespelen of datgene waarvoor de groep waarmee je gaat wordt ingezet, iets is waar je achter staat. De vraag dus: is dit een oorlog die je moet voeren? Natuurlijk moet je NOOIT oorlog voeren, geen enkele oorlog is denk ik te rechtvaardigen. Maar waar leg je de ethische grens en moet je dat dan niet al eerder doen? Op het moment dat wij werken in een krijgsmacht die zich verplicht heeft in een aantal bondgenootschappen, heb je dan nog wel een keus? Moeilijk hoor! Ik blijf dat een ingewikkelde zaak vinden. De keuze die je maakt moet je voor jezelf kunnen verantwoorden en of je argu-

menten nu van pragmatische of ethische aard zijn, alleen jijzelf moet daar iets mee en voor mezelf verbind ik wel consequenties aan het werken in de krijgsmacht. Een ander heeft daar niets mee te maken.

Welke rol speelt het thuisfront daarin?

Het hebben van deze baan houdt voor mijn thuisfront in dat ik natuurlijk meega als dat aan de orde is. Halverwege de periode in de Golf had ik voor mezelf besloten dat, als de Zuiderkruis voor een tweede keer uitgezonden zou worden, ik uit solidariteit met de bemanning weer van de partij zou zijn. Mijn thuisfront gaf, toen ik weer thuis was, aan dat zij niet anders verwacht hadden en het een goede keus vonden. Dat maakt het er natuurlijk wel gemakkelijker op.

Beschikbaar zijn

Nu naar het werken aan boord, wat heb je gedaan?

Getracht om er te zijn op die momenten dat mensen me nodig hadden. Dat betekende meelopen in het oorlogswachtgebeuren, niet in het systeem, maar er tussen in. Klussen doen met mensen, taakjes voor mezelf zoeken. Op de werkplek bezig zijn met mensen. Kleine dingen doen. Daadwerkelijk aanwezig zijn, beschikbaar zijn. Laten zien dat je beschikbaar bent. Helpen in het kombuis, mee op de uitkijk op de brug, koersjes uitzetten. Vragen: mag ik vannacht een wacht met je meelopen en wil je me dan uitleggen wat je doet, mag ik je helpen?

Daarnaast heb ik wat vaste taken voor mezelf gezocht, zoals het schrijven van de nieuwsbrief. Daardoor kreeg ik contacten met mensen, kon vragen stellen en mensen attenderden mij op speciale zaken. Verder presenteerde ik een radio-programma op de zondagochtend.

Kortom, door het verzinnen van een aantal taakjes trachtte ik de toegankelijkheid voor een aantal mensen zo groot mogelijk te ma-

ken. Mezelf voor een ontzettend groot stuk wegcijferend. Ik had ook kunnen roepen ik ben aan boord, daar is mijn hut, daar ben ik bereikbaar, maar ja, vijf maanden lang? Voor mij was het belangrijk beschikbaar, bereikbaar te zijn en niet in een ivoren toren te zitten. Op de kazerne is dat natuurlijk ook zo, aan boord van een schip is het nog belangrijker dat mensen weten wat ze aan je hebben, omdat je zo dicht op elkaar leeft. Je moet daarom ook deel nemen aan het scheepsleven. Door bijvoorbeeld een handje te helpen met het schilderen van het helidek laat je zien dat je niet te beroerd bent ook aan te pakken bij vervelende klussen, bovendien kom je dan op een wat andere manier met elkaar in contact. Ik ben ervan overtuigd dat, als mensen je niet kennen, ze ook niet naar je toekomen als ze eens 'echt' willen kletsen.

Vragen stellen

Heb je wel eens het gevoel gehad van 'Wat doe ik hier?'

De vinger op een zere plek leggen word je niet altijd in dank afgenomen. Ik heb wel eens gedacht, verdomme daarvoor ben ik toch hier? Daarvoor ben ik toch ingehuurd? Ook heb ik me wel eens afgevraagd of de organisatie wel het gevoel had dat ik zinvol bezig was en niet alleen maar lastig. Voor mezelf heb ik nooit twijfels gehad over mijn zijn daar. Het is ontzettend belangrijk er juist als geestelijk verzorger te zijn.

Met welke zaken werd je gekonfronteerd?

Ik denk dat mijn aanwezigheid een preventieve werking had. In die zin dat mensen hun verhalen al kwijt konden voor het kon escaleren. Zo had ik dag en nacht mijn hut open, was als het ware altijd bereikbaar. Een situatie rond een sterfgeval staat me nog erg goed bij.

"De commandant neemt de beslissing iemand niet naar huis te laten gaan. Omdat ik de achtergronden kende, was het voor mij mogelijk de commandant daarop aan te spreken. Anderhalf uur lang heb ik tegen hem aan zitten praten. 's Nachts wordt er op mijn hutje geklopt en komt hij me vertellen dat hij van standpunt veranderd is." Natuurlijk kan ik niet zeggen dat hij anders niet van standpunt veranderd zou zijn, maar het feit dat ik hem kon benaderen, hem argumenten aan kon dragen waarom zijn beslissing ook anders zou kunnen uitvallen, heeft zeker een belangrijke rol gespeeld. Als er in zo'n situatie geen g.v.-er aan boord is, is het maar de vraag welke consequenties zijn beslissing anders gehad zou hebben.

Verder bleef ik vragen stellen bij het organieke gebeuren. "Waarom neem je als scheepsleiding nu deze beslissing, had je niet een andere kunnen nemen of heb je wel in de gaten wat je doet met mensen?" Vragen stellen bij het zien en horen dat beschaving ondergeschikt gemaakt wordt aan hiërarchie. Niet iedereen kan daar tegen. Gelukkig had ik een commandant die daar wel tegen kon, maar het is dus vechten...

Konstant schipperen

Ben je dan niet doodmoe na vijf maanden? Ja... en waarom was ik zo moe... Ik heb vijf

maanden ongezond geleefd. Door mijn instelling, mijn keuze om bereikbaar, beschikbaar te zijn, draaide ik tussen de oorlogswacht in en creëerde een raar systeem. Ik leefde als het ware buiten het ritme van mijn eigen lijf. Je gaat mee in het scheepsgebeuren om geen buitenstaander te zijn, maar daarnaast moet je een bepaalde distantie houden om de vinger op de zere plek te kunnen leggen. Dat levert natuurlijk stress op.

Je moet konstant schipperen. Je moet leven in het systeem, dat vond ik het allermoeilijkste van m'n positie, je moet alert zijn op allerlei zaken, opdat er geen mensen in de knel komen. Het g.v.-er zijn aan boord is een heel eenzame positie en dat maakt je ook heel moe. Het gekke is dat je die moeheid niet merkt tijdens de reis. Ik merkte het pas toen ik terug was. Deze dingen weet je niet als je er aan begint. Je maakt je er een voorstelling van hoe het zal zijn, maar het is toch heel anders dan je gedacht had.

Was iedereen zich bewust van de situatie waarin jullie zaten?

Ik denk het wel. Vergeet niet dat we om acht uur uit Den Helder vertrokken en dat er vanaf twaalf uur oorlogswacht werd gelopen. Heel anders dan met een gewone trip. Er werd waanzinnig veel geoefend, iedereen op het schip moest goed voorbereid zijn. Dus we werden wel met onze neus op de feiten gedrukt.

Leverde dat extra stress op?

Het konstant oorlogswacht lopen levert extra vermoeidheidsverschijnselen op, met name de dokter signaleerde dat. Mensen kwamen in iedere haven in een ander wachtsysteem en dus in een ander ritme. Dat omschakelen kostte erg veel energie. De vermoeidheid werd groter, dus de stressgevoeligheid ook. Maar niet in extreme mate.

Keuze en konsekventies

Heb je de indruk dat mensen gemotiveerd waren om te gaan?

Naar mijn idee heeft niemand rondgelopen met de onrust van ongemotiveerdheid, maar ook niemand ging naar mijn idee mee van: we zullen eens even flink oorlog voeren. Het was veel meer van: we werken bij de marine en we worden hierbij ingezet, dus we zullen onze taak zo goed mogelijk uitvoeren. Natuurlijk zullen er ook wel een paar mensen meegegaan zijn voor het geld, maar zeker niet zo nadrukkelijk als in de pers werd uitgemeten. De meeste mensen vonden dat dit bij het varende bedrijf hoorde.

Denk je dat mensen die er voor kiezen om in dienst te gaan zich bewust zijn van de verantwoordelijkheden die er uit die keuze voortvloeien?

Nee, dat denk ik eigenlijk niet. De Golfperiode heeft er wel toe bijgedragen dat men wat meer bewust is geworden, maar het grootste deel van de jonge mensen stapt de marine binnen zonder zich te realiseren welke konsekventies dat kan hebben. Als ik naar mezelf kijk, ja natuurlijk had ik er over nagedacht, maar wij leefden toch al vijfenveertig jaar in vrede...

De buitenwacht zegt nogal eens: daarvoor heb je gekozen als je in dienst zit, dat is de konsekwentie.

Dat is natuurlijk onzin. Ieder mens, ook als je in dienst zit, heeft de keuze, heeft de mogelijkheid om daarop terug te komen. De klakkeloosheid van je hebt gekozen voor een baan bij defensie dus je doet het maar, vind ik onzin. De konsekventies van een bepaalde keuze overzie/merk je pas als je er daadwerkelijk mee gekonfronteerd wordt. Ik kan me voorstellen dat er mensen zijn die op dat moment toch zeggen dat ze niet mee willen.

Verantwoordelijkheden

Als ik trefwoorden: politici - keuze - verantwoordelijkheden noem, wat is je reactie dan?

Schepen naar de Golf sturen is een voortvloeisel uit het aangesloten zijn bij een aantal bondgenootschappen. Die keuze is dus eigenlijk al gemaakt op het moment dat Nederland zich aangesloten heeft. De konsekventies van die keuze, waarbij 600 mensen en hun gezinnen/familie en vrienden betrokken zijn, lijkt politici te ontgaan. Toen wij eenmaal in de Golf waren leek het wel alsof we voor Den Haag niet meer bestonden. Je merkt ook dat de mensen steekt, je stuurt zeshonderd mensen en laat niets meer van je horen. Kerst en Oud en Nieuw vielen in die periode. Twee politici hebben ons een kaartje gestuurd. En ook toen we terug moesten. Het leek wel alsof we aan ons lot werden overgelaten. Natuurlijk wil iedereen als de oorlog is afgelopen zo snel mogelijk naar huis. Je begrijpt dat dat niet meteen kan, maar het duurt wel erg lang voor we hoorden wanneer we naar huis gingen. Wij hadden een beetje het gevoel alsof ze ons in Den Haag waren vergeten.

Militaire leiding - keuze - verantwoordelijkheden?

Voor een deel ligt het in het verlengde van de politiek. De informatie-verschaffing was minimaal. De informatie die we kregen kwam via de Wereldomroep of CNN. Niet via de militaire kanalen en ik heb ook niet

gevoeld dat die zich erg veel aan ons gelegen hebben laten liggen.

Wat wel bijzonder op prijs werd gesteld was dat met Oud en Nieuw de Commandant Zeemacht in Nederland vadm F. J. Haver-Droeze de schepen kwam bezoeken. Juist met die dagen werd een stukje aandacht vanuit Nederland zeer gewaardeerd.

Sensatieverhalen

Pers - keuze - verantwoordelijkheden?

Ik denk dat de mensen van de pers die bij ons aan boord zijn geweest nog redelijk zorgvuldig om zijn gegaan met de informatie die ze naar het thuisfront gaven. Wel hebben we ons mateloos geërgerd aan in Dubai gestationeerde correspondenten die uit leken te zijn op sensatieverhalen. Ik geloof dat het De Telegraaf was waarin tal van Indianenverhalen verschenen. Verhalen die voor een stukje de waarheid waren, maar zo tendentiekus dat het thuisfront zich veel meer zorgen heeft gemaakt dan nodig was. Met de persmensen aan boord heb ik het daar wel over gehad. Die zeiden: 'maar het verhaal is toch juist'. En dat is ook zo, alleen door de kop er boven werd het een andersoortig verhaal en werden zaken anders voorgesteld dan ze waren.

De persvrijheid?

Natuurlijk! Maar je hebt als pers ook een verantwoordelijkheid. Je dient zorgvuldig om te gaan met de informatie. En als oorlogsjournalist of correspondent moet je het niet extra mooi, spannend of sensationeel maken. Je moet heel zorgvuldig zijn.

Heeft je gang naar de Golf wat veranderd aan jouw levensvisie?

Ja, ik kan kriegel worden van oppervlaktigheid, van geneuzel. Ga toch eens stilstaan bij wat waardevollere dingen in het leven denk ik dan.

Met name toen ik pas terug was verbaasde ik me over de onverschilligheid, de onzorgvuldigheid, de gemakzucht...

Klazien van Brandwijk Wiltjer

DAVID BYRNE OP PINKPOP!

lifetime blijven die overigens grotendeels achterwege.

Artistiek

Inmiddels tonen de Talking Heads ook aan live uitstekend voor de dag te kunnen komen. Zo staan ze in 1982 op Torhout/Werchter. In hetzelfde jaar verschijnt ook de eerste live-elpee, *The name of this band is Talking Heads*, genoemd naar de geheel eigen wijze waarop Byrne tijdens concerten de liedjes pleegt aan te kondigen ('the name of this song is...').

Twee jaar later verschijnt er alweer een live-elpee, het al eerder genoemde *Stop making sense*. Deze luidt de meest succesvolle periode van de band in, met hits als *The lady don't mind*, *Road to nowhere* en *And she was*, allen afkomstig van de achtste elpee *Little creatures* (1985).

De hoes van die elpee en de bij de singles geleverde clips tonen aan dat in de Talking Heads niet alleen muzikaal talent is samengebundeld, maar ook artistiek. Byrne noemt zichzelf naast muzikant dan ook filmmaker (*True stories*, vol verhalen van en over 'de gewone Amerikaan', ook op elpee), schilder en fotograaf. In 1988 verschijnt het laatste werk van de Talking Heads, *Naked*, nog geen jaar later gevolgd door Byrne's solo-album *Rei momo*. Hierop blijkt hij helemaal te zijn doorgeslagen naar de Latijns-Amerikaanse ritmen, wat een wel heel dansbare plaat oplevert. *Uh-Oh* is hiervan de opvolger, al verschijnt tussendoor ook nog *The forest*, vol meditatieve muziek.

Sex-operaties

Uh-Oh laat horen dat Byrne het, terecht, nog steeds over de grens zoekt. De Latijns-Amerikaanse invloeden zijn zeer zeker niet verdwenen (hoor de aanstekelijke single *Girls on my mind*), maar er is meer, véél meer. Het lijkt alsof hij al de invloeden van de afgelopen jaren op één album heeft willen samenbundelen. Hierdoor staat de muziek op *Uh-Oh* vaak niet ver af van hetgeen onder de noemer Talking Heads is verschenen. In ieder geval blijkt Byrne nog steeds te beschikken over een originele pen. Zo handelt het eerste nummer *Now I'm your mom* over sex-operaties, of zoals hij het zelf zegt, "een gevoelig deuntje over een mans beslissing zijn lul af te laten snijden".

Uh-Oh is wederom een uiterst dansbare plaat geworden en dat maakt het wachten tot tweede pinksterdag zwaar. Dan komt David Byrne namelijk, tien jaar na Torhout/Werchter, met zijn volledige band Pinkpop opluisteren. Mis het niet!

Evert van Dijk

David Byrne maakte zich definitief onsterfelijk door in een crèmekleurig pak, dat plaatsbood aan een heel gezin, houderig en grote passen makend te dansen op het concertpodium. Beelden hiervan waren te zien in de film 'Stop making sense' en mede daardoor werd *Slippery people* een dikke hit voor zijn band de Talking Heads. Hetzelfde gold voor de film en de gelijknamige elpee (zo heetten de schijfjes waarop destijds, we spreken over 1984, muziek verscheen; in enkele obscure winkels in achterafstraatjes zijn ze nog wel te vinden).

Inmiddels zijn de Talking Heads verleden tijd. Hiermee is een van de meest opvallende, duurzame en succesvolle Amerikaanse new wave bands, opgekomen in het midden van de jaren zeventig, aan haar einde gekomen. Een onduidelijk einde, want de ware redenen achter de breuk tussen zanger/gitarist David Byrne en drummer Chris Frantz, bassiste Tina Frantz-Weymouth (want getrouwd met) en toetsenist Jerry Harrison zijn vooralsnog onbekend. Al is het alleen maar voor de overige drie leden, aangezien Byrne weinig tekst en uitleg lijkt te hebben gegeven over zijn vertrek.

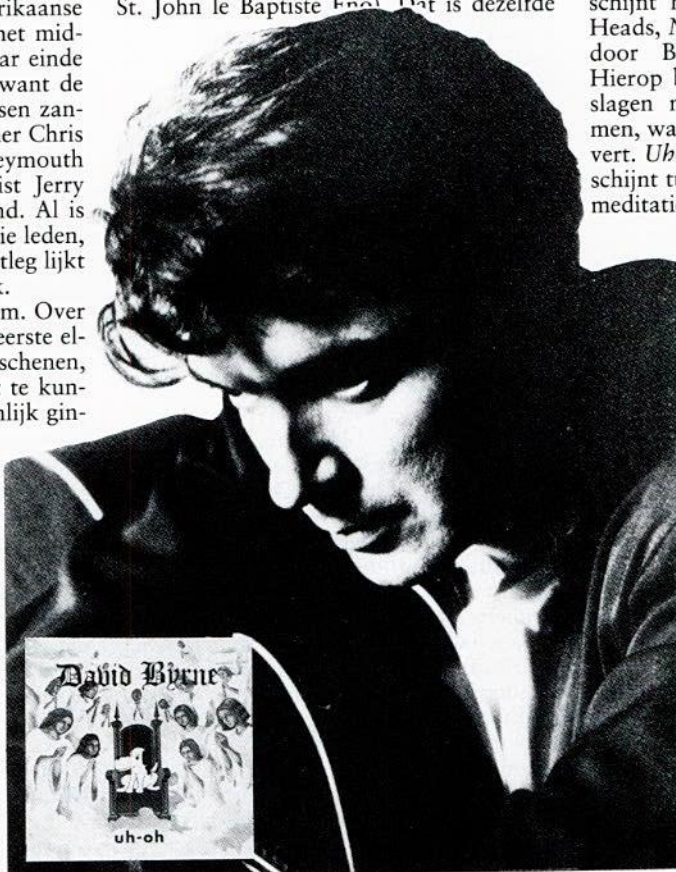
Nu was dat wel vaker een probleem. Over de songs van zijn hand die op de eerste elpees van de Talking Heads verschenen, geeft Byrne toe zelfs achteraf niet te kunnen vertellen waarover ze nu eigenlijk gingen. Ook tegenwoordig geldt dat nog, zo blijkt op zijn nieuwste muzikale werk, *Uh-Oh*. Over het slotnummer van die cd, *Somebody*, zegt de voormalig Talking Headszanger: "Voor mij is dit een nummer dat gaat over de gevolgen van racisme voor een vrouw, maar het kan op de meest verschillende manieren worden uitgelegd."

Intellectueel

Uh-Oh komt precies vijftien jaar na het debuut van de Talking Heads in '77. Gemaakt door drie studenten van de kunstacademie en Jerry Harrison, die als enige over muzikale ervaring beschikte. De Heads hanteerden opvallende, intellectuele (want moeilijk te begrijpen) teksten en hadden New York als uitvalsbasis. Dat was toch al de plek waar alles gebeurde; onder meer Blondie, Ramones, New York Dolls en Patti Smith speelden in de clubs, vorm gevend aan wat later new wave zou gaan heten.

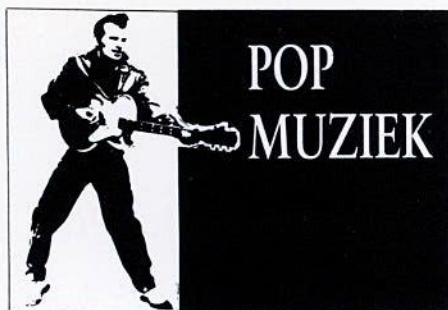
De opvolgers *More songs about buildings and food*, *Fear of music* en *Remain in light* worden geproduceerd door voormalig lid van Roxy Music en nog veel meer, Brian

Eno (die overigens bij de burgerlijke stand staat ingeschreven als Brian Peter George St. John le Baptiste Eno). Dat is dezelfde

Eno waarmee Byrne een paar jaar later, in 1981, een wel heel weirdo plaat maakt, *My life in the bush of ghosts*. Flarden radio- en tv-opnamen, overstemd door bezwerende muziekkritmen. Er zijn mensen die er niet in hun eentje naar durven luisteren.

Met *Remain in light* (1980) is dan al definitief de naam van Talking Heads gevestigd als topband, nadat *Psycho killer* in 1978 de eerste hitparadenotering in Nederland opleverde. Op de elpee vallen met name de sterke Afrikaanse invloeden op, die zich in Byrne's carrière als een olievlek zullen blijken uit te breiden. Op de single *Once in a*

PERSONNEL

Continuing stories

Ruim twee jaar geleden slaagde de Nederlandse band Personnel er om onduidelijke redenen niet in met de berustende meezinger *Everybody knows (that's how love goes)* een doorbraak te bewerkstelligen in eigen land. Naar verluidt lukte dat elders beter. De band kwam namelijk vooral in de publiciteit dankzij een trip naar Albanië, nota bene het enige land in het Oostblok dat op dat moment het communistische juk nog niet van zich had afgeschud.

De band, bestaande uit het duo Ad

Vanderveen en Philip Kroonenberg, maakt muziek die je niet veel hoort in Nederland. Dat blijkt ook weer op hun tweede cd *Continuing stories*. Het heeft iets weg van country (de cd is dan ook opgenomen in, juist ja, Nashville), een op het oog ongunstige referentie. Personnel slaagt er echter in deze typisch Amerikaanse muziekstrooming te verluchten met popinvloeden. We horen blues, Hiatt, rock, Dylan, folk, Young en zelfs een vleugje Springsteen. Dat laatste slechts muzikaal gezien, de zang verschilt behoorlijk van die van de Amerikaanse superster. Het is veel beschaafder, met vaak een melancholische ondertoon.

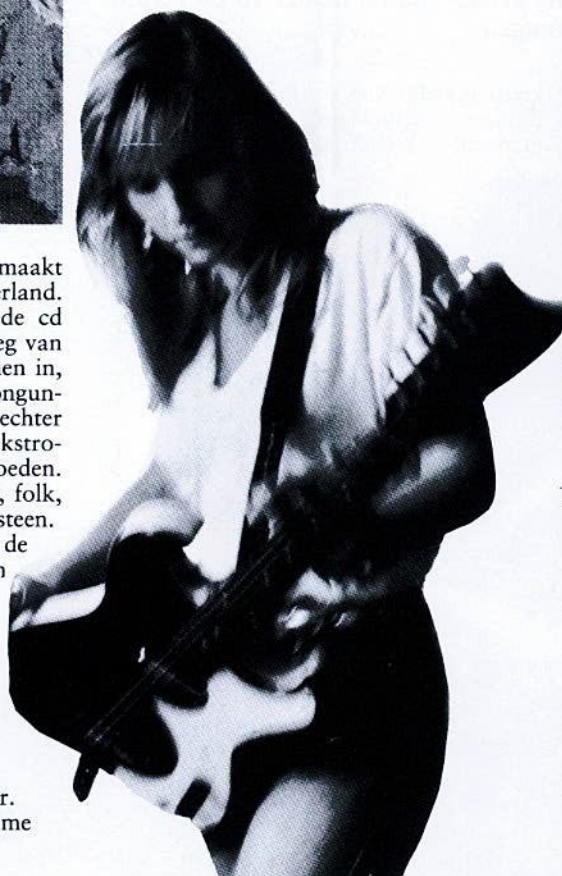
Continuing stories zit goed in elkaar, mede dankzij een keur aan gastmusici, klinkt behaaglijk en alleen in het uitgesponnen, Pink Floyd-achtige *Water under a bridge* slaat het tweetal een beetje te ver door. Voor het overige is het een aangename verrassing uit eigen land.

MELISSA ETHERIDGE

Never enough

2001 is toch wel het meest opvallende nummer op de nieuwe, alweer derde cd van de Amerikaanse zangeres Melissa Etheridge. Het nummer laat een repeterende elektronische beat horen van deze singer/songwriter, die we niet van haar gewend zijn. Zij was toch het stoere spijkerbroeken-ik-spuug-in-m'n-handen-en-ga-er-flink-tegenaan-type, die met haar gitaar en rauwe stem in 1988 debuteerde. Het is niet zo dat dat beeld nu compleet bezijden de waarheid is, maar het behoeft zeker enige bijstelling. Al is het alleen maar omdat Melissa zich nu ook sensueel in leer laat fotograferen.

Terug naar 2001. Daarmee stort Melissa zich niet onverdienstelijk op de dance-music, een prestatie die ze herhaalt op *Must be crazy for me*, het beste nummer van *Never enough*. Met deze nummers weet ze bijtijds haar muzikale carrière de wending te geven

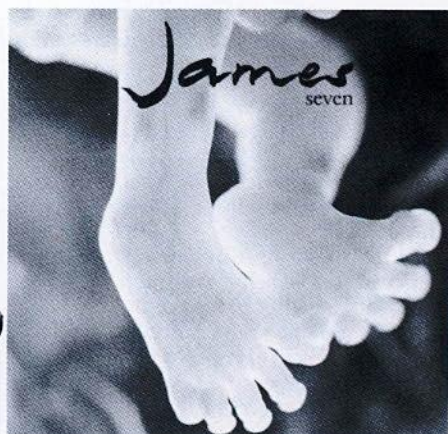
die het nodig heeft, want het begint er een beetje op te lijken dat al die vrouwelijke singer/songwriters die gelijk met haar het kopje boven het maaiveld staken inmiddels behoorlijk zijn verdord.

Ook in de andere acht nummers, meer in het verlengde liggend van het werk op haar debuut-cd en op *Brave and crazy* uit 1989, toont Etheridge een sterke wil tot overleven. De muziek klinkt rijper, heeft meer power dan op de voorgaande twee cd's. Ook weet ze weer menig gevoelige snaar te raken (*Place your hand*, *Dance without sleeping*). Op de single *Ain't it heavy* klinkt ze nog zoals we van haar gewend zijn en dat is meer dan goed. Je kunt echt aan alles merken dat ze er zin in heeft gehad. *Meet me in the back*, zingt Melissa, 'and don't make me wait too long. First show me yours, maybe I'll show you mine'. Kortom, waar wachten we op.

JAMES

Seven

James, de o zo Britse band, die alweer bestaat sinds 1984, klopte in Nederland pas vorig jaar voorzichtig tegen het muzikale venster middels de bijna hit *Sit down*. Het leverde het vijftal in ieder geval een plaatsje op tijdens het pretentieuze tweedaagse Einabend in Wien-festival in Rotterdam, alwaar ze nog enigszins leven in de brouwerij brachten. Daarnaast betekende de single een overdosis aan succes in het thuisland. James is dan ook alweer toe aan haar (zijn) vijfde elpee, dus werd het tijd. De titel ervan, *Seven*, heeft met dat aantal niets te maken, maar slaat op het aantal leden dat de band nu telt.

James kwam naar voren in de voetsporen van the Smiths' Morrissey, maar blijkt inmiddels definitief afgeslagen in de richting van de Simple Minds. Zanger Tim Booth heeft gelukkig niet zoveel weg van Jim Kerr, maar muzikaal gezien zijn de overeenkomsten niet van de lucht. Enig epos is de groep dan ook niet vreemd, blijkens bijvoorbeeld de single *Born of frustration* en nummers als *Sound* en *Don't wait too long*. Dankzij lichtvoetiger werk als *Bring a gun* en *Live a love of life* levert James toch een evenwichtig gevarieerd album af dat er zijn mag.

E.v.D

COMMANDANT KORPS MARINIERS:

"Wij krijgen het beste van het beste van onze Nederlandse jeugd binnen het Korps"

Als tienjarige jongen, vanaf het toenmalig Nederlands Indië naar Nederland terugkerend met een Amerikaans troepentransportschip, ontdekte de huidige commandant van het Korps Mariniers, generaal majoor Spiekerman Van Weezenburg, dat het leven aan boord heel wat aantrekkelijke kanten had. Hij nam zich dan ook voor later bij de Koninklijke Marine te gaan.

Het advies van een vriend – die het Korps omschreef als leuk, avontuurlijk, afwisselend, sportief, uitdagend en veel van de wereld zien – en het ontbreken van de zin te gaan studeren aan een universiteit, deden hem kiezen voor een opleiding aan het Koninklijk Instituut voor de Marine, met als specialisatie het Korps Mariniers.

Het Korps bracht wat was voorspeld: kikvorsman, commando, instrukteur fysieke training, compagniescommandant op de Nederlandse Antillen. Commandant van de eerste Nederlandse anti-terroristen eenheid. (De eenheid die in staat bleek, bij meerdere akties, onder moeilijke omstandigheden gijzelaars te bevrijden.)

Studies in de Verenigde Staten en Italië. Hoofd Opleidingen, Hoofd Operaties/Plannen. Liaison Officer bij de Royal Marine in Engeland. Commandant van de Van Braam Houckgeestkazerne. Een plaatsing, als kolonel, bij de 'Plans and Policy Division' van de Internationale Militaire Staf op het NAVO hoofdkwartier te Brussel. En na bevordering tot Brigade Generaal als secretaris van de Internationale Militaire Staf. Op 3 oktober jl. werd hij bevorderd tot generaal-majoor en benoemd als commandant van het Korps Mariniers.

Raadsvrouw Klazien van Brandwijk Wiltjer sprak met de generaal-majoor Spiekerman Van Weezenburg over de keuzes die hij maakt en de verantwoordelijkheden die daarmee samen hangen.

Als Commandant van het Korps Mariniers moet u keuzes maken, beslissingen nemen, die van (grote) invloed (kunnen) zijn op het leven van grote groepen mensen. Heeft dat invloed op de keuzes die u maakt?

Jazeker, zeer sterk. Als commandant van het Korps Mariniers heb ik de taak het Korps te besturen, met name in operationele zin. Dat betekent dat ik verantwoordelijk ben voor de personele en materiële gereedheid en de geoefendheid en dus een goede operationele inzet van het Korps Mariniers in de breedste zin van het woord.

We hebben een aantal taken toebedeeld gekregen (NAVO, Verenigde Naties, Nederlandse Antillen en Terreurbestrijding). Ik ben er voor verantwoordelijk dat die taken zo goed mogelijk worden vervuld. We hebben een zeer personeels-intensief bedrijf. Wanneer het gaat om een personeelsbelang en een organisatiebelang kom je soms voor een moeilijke keuze te staan. Soms kunnen die twee zelfs tegenstrijdig zijn of niet op elkaar aansluiten. Dan word ik dus voor de

keuze gesteld. Kies ik voor het belang van de man of vrouw (in mijn geval allemaal mannen) of kies ik voor het belang van de

organisatie. Vaak zijn dat heel moeilijke beslissingen. Uiteraard laat ik me adviseren door mijn staf, maar ik heb daarvoor de eindverantwoordelijkheid. De staf officieren, opleidingen, operationeel, personeel, materieel en effectiviteit/evaluatie adviseren me via mijn Chef-staf. Ik leg al die adviezen naast elkaar en dan is de taak aan mij alle voors en tegens goed af te wegen, een beslissing te nemen en daarvoor de verantwoordelijkheid te dragen. Het is niet zo dat ik als korpscommandant bepaal hoe of wanneer het Korps Mariniers voor operaties ingezet gaat worden. Dat is vanzelfsprekend een beslissing die is voorbehouden aan de politieke leiding, daar heb ik verder niets over te zeggen.

Maar u heeft wel invloed?

Ik adviseer de Bevelhebber Zeestrijdkrachten over de mogelijkheden en onmogelijkheden. Dus dat wat het Korps kan en niet kan. De politiek bepaalt of we worden ingezet of niet. Daar heb ik geen verantwoordelijkheid voor. Mijn werk komt daarna, ik bepaal, na overleg met mijn staf, op welke wijze we onze taak invulling gaan geven.

Moeilijke keuzes

Kunt u een voorbeeld geven waarvan u zegt: 'over deze keuze heb ik langer moeten denken dan over de doorsnee keuze die ik maak?'

Jazeker. Als commandant van de Bijzondere Bijstands Eenheid, waar ik als eerste het commando over mocht voeren, heb ik de minister van Justitie, toentertijd Van Agt, moeten adviseren over de inzet van de BBE bij een gijzelingsaffaire in de Franse Ambassade. Japanse terroristen, die heel goed wisten wat ze deden, hadden de ambassade bezet. Ik heb de minister geadviseerd over de mogelijkheden die er waren, maar ook over de gevolgen die er zouden zijn als wij op zouden treden. Het was uiteraard aan de minister om de keuze te maken of de BBE wel of niet zou worden ingezet. De wijze waarop we zouden worden ingezet was mijn zaak. Je weet dan dat het om een levensgevaarlijke zaak gaat

FOTO'S AVDM

Commandant Korps Mariniers, generaal-majoor R. Spiekerman Van Weezenburg

en dat de gevolgen wellicht zeer ernstig kunnen zijn. Ook naar de mannen van de BBE wellicht niet onaanzienlijk. De minister heeft toen 24 uur bedenktijd gevraagd (dat is vrij lang in zo'n zaak) en heeft uiteindelijk besloten dat wij niet werden ingezet. Ik denk dat dit een voorbeeld is waarbij je als commandant heel goed moet afwegen wat en hoe je adviseert. Het Korps kan optreden, en naar alle verwachtingen succesvol, maar wat zijn de effecten van zo'n optreden. Naar de man, de organisatie, de politiek enz. Daarin heb je dan een duidelijke verantwoordelijkheid. Als de keuze anders was uitgevallen hadden we ingegrepen en mijn taak en verantwoordelijkheid hadden dan gelegen bij de wijze van uitvoeren. Niet bij de beslissing tot inzet.

Over de hele wereld zijn op dit moment brandhaarden, spanningen. Het Korps heeft een bijdrage geleverd in Irak, Turkije. Rond het winterverlof was er het gerucht rond inzet in Joegoslavië. De laatste weken zoemt het over uitzending naar Cambodja. Dat brengt een bepaalde onrust met zich mee. Is het nodig om mensen op deze wijze met zaken te confronteren? Het einde van het liedje is soms dat de inzet niet door gaat, of anderen gaan. Is de wens soms de vader van de gedachte? Wilt u, wil het Korps sneller dan de politiek?

Nee, zeker niet. Nogmaals, waar het om gaat is het volgende. De keuze of de beslissing over het wel of niet ingezet worden is aan de politieke leiding voorbehouden. Dat is heel duidelijk. Wij, het Korps Mariniers, hebben in 1963 de taak gekregen op te kunnen treden in het kader van VN-operaties. Dat betekent dat wij er rekening mee moeten houden, iedere keer weer als er een VN-operatie op stapel staat, dat Nederland voor een dergelijke operatie gevraagd zou kunnen worden.

Als er in de pers dan ook nog allerlei indicaties worden gegeven over vragen vanuit de VN aan Nederland dan is het denk ik logisch dat men daar binnen de eigen organisatie over gaat praten. Het behoort immers tot onze taken. Dat is niet te voorkomen.

Ik ben me ervan bewust dat daarmee een stuk onrust wordt gekweekt. Dat is ook perse niet goed. Ik denk dat iedere onrust in het bedrijf, voor zover mogelijk, voorkomen moet worden. Als korpsleiding proberen we de man konstant te informeren waar wij staan met een dergelijke inzet. En Cambodja komt nu eenmaal wat nader dan velen denken. Maar nogmaals, wij wachten nog steeds op de formele beslissing van de politiek. GAAN of NIET GAAN.

Waar wij wel behoefte aan hebben als Korps Mariniers, en ik met name, is duidelijkheid. Ik heb tijd nodig om de marinier voor te bereiden. Het gaan naar een land als Cambodja is niet zo maar wat, het is niet om de hoek. Er zijn heel andere omstandigheden, andere situaties. Wij hebben daar een bepaalde voorbereiding en aanlooptijd voor nodig. In die zin heb ik belang bij duidelijkheid op korte termijn.

Het is perse niet zo dat het Korps sneller wil dan de politiek, laat dat duidelijk zijn. De beslissing is aan de politiek.

Het onrusteffekt

Dat begrijp ik, maar hoe is die onrust rond het winterverlof dan te verklaren? Niet de mariniers gaan, maar de verbindingdienst uit Garderen.

Joegoslavië is typisch zo'n voorbeeld van een politieke keuze. Nederland had het aanbod gedaan aan de VN: WIJ HEBBEN TROEPEN BESCHIKBAAR. Het Korps zou daarvoor, als eerste, in aanmerking kunnen komen. Wij zijn nu eenmaal op zeer korte termijn inzetbaar.

En daarom kregen de mensen voor het winterverlof printas telefoonnummers achter te laten in verband met bereikbaarheid? Ja, wij kregen sterk de indruk dat Nederland gevraagd zou worden en dat wij dan als eerste zouden gaan. Na het winterverlof kwamen er signalen uit New York, bij de VN, dat de Nederlandse partijdigheid in het conflict door de Serven werd betwist. De zaak werd op een laag pitje gezet.

Mijn vraag heeft alles te maken met de keuze die dan, zo lijkt het, gemaakt wordt om de onrust te brengen in de gezinnen van mensen die ook in Irak of Turkije zijn geweest. Dat is naar mijn idee het effect als er wordt gezegd: je mag naar huis, maar je moet toch rekening houden met...

Ik denk dat het een normale zaak is dat je als organisatie, wanneer je de indicatie hebt dat het reël is dat jouw inbreng zal worden gevraagd, je mensen zo snel mogelijk informeert. Het zou uiterst zuur zijn als het personeel uit de krant zou moeten vernemen dat het Korps Mariniers ergens ingezet zou kunnen worden, zonder dat ze dat van hun eigen Korpscommandant gehoord hebben. Dat is een aspect dat we proberen te voorkomen. Waar het ons om gaat is, dat als die beslissing valt, (en we konden redelijkerwijze inschatten dat die beslissing om naar Joegoslavië te gaan tussen Kerst en Oud en Nieuw zou vallen),

dan moet je daar als organisatie klaar voor zijn. Dan poets je een aantal plannen op. Eén van die plannen is de bereikbaarheid van je personeel. Als je een kerstverlofperiode hebt en mensen zijn weet ik veel allemaal waar, dan moet je ze wel aan de teugel hebben en terug kunnen halen. Aan de andere kant hebben we ook tegen het personeel gezegd: "Hou je gewoon maar bezig met de wintertraining waar je nu mee bezig bent. Als wij gaan, dan hoor je dat als eerste van de korpsleiding en dan is het altijd nog vroeg genoeg om terug te keren."

U ziet dat als de verantwoordelijkheid van de organisatie, de bereikbaarheid en directe inzetbaarheid, de onrust die dan ontstaat is een niet bedoeld effect?

Ja, want stel dat die beslissing genomen zou zijn tijdens het kerstverlof en wij hadden de mensen niet verteld dat ze bereikbaar moesten zijn en ze zouden niet bereikbaar zijn geweest, dan zou dat uiterst pijnlijk zijn geweest voor het Korps, als wij niet binnen 48 uur inzetbaar waren.

Dus dat is een afweging van wanneer vertel je het je mensen. En ik denk dat je ze het niet vroeg genoeg kan vertellen, weliswaar met de nodige slagen om de arm. Want zoals gebleken is, is Joegoslavië voor onze mensen niet doorgestaan. Maar ik denk dat het een stuk eerlijker naar je organisatie is om te zeggen: "Wij zouden daar best voor in aanmerking kunnen komen, dus ben bereikbaar." Wij gaan nog niet concentreren, we gaan nog geen echte voorbereidingen treffen, maar het enige wat je nu kunt doen is zorgen dat je naam met een telefoonnummer op een lijst staat, zodat als het gebeurt jij onmiddellijk terug kunt. En niet meer dan dat.

Snelle inzetbaarheid

En in die zin is er dus beleid, een beleid om mensen zo snel mogelijk op de hoogte te brengen van mogelijke ontwikkelingen...

Ja duidelijk, één van de taken van het Korps Mariniers is het binnen achtenveertig uur weg kunnen gaan en daar moet je aan voldoen als er een beroep op het Korps wordt gedaan.

Waar het ons om gaat is duidelijkheid rond de beslissing gaan of niet gaan. Ik kan me aan de andere kant voorstellen dat de politiek, in al haar afwegingen daar meer tijd voor nodig heeft dan wij eigenlijk zouden willen. Ook nu rond Cambodja is bekend dat Nederland aan de VN troepen voor Cambodja heeft aangeboden. De Veiligheidsraad heeft beslist, dat er VN-troepen naar Cambodja zullen gaan. De VN heeft echter op dit moment nog niet formeel aan Nederland gevraagd troepen te leveren. Die indicaties zijn voor ons aanleiding om te zeggen bij onszelf: hé, als er naar Cambodja wordt gegaan, dan zal het Korps Mariniers dat wellicht moeten doen, dat betekent dat wij, populair gezegd, beginnen met gras te maaien om daar toch een tijdswinst te boeken. Wat wij nu aan het doen zijn, zijn allemaal voorbereidende acties die niet afhankelijk zijn van een politieke beslissing: het Korps gaat, ik noem maar wat, eind mei naar Cambodja. Het zijn voorbereidingen die we nu vast kunnen doen. Als de beslissing nee wordt dan is dat nooit weggegooid, als de beslissing ja wordt gaan we door met het traject. We hebben een tijdsbalk uitgezet en een aantal actiepunten op papier gezet die stapsgewijs gedaan moeten worden voordat je over zoveel tijd naar Cambodja kan gaan. Dat daarbij geroezemoes ontstaat, ja... dat kunnen we denk ik niet voorkomen. We proberen dat wel... We trekken mensen niet onnodig terug uit bijvoorbeeld de wintertraining. We laten ze voor zover mogelijk in de situatie waarin ze nu verkeren, zodat ze de zaken waar ze nu mee bezig zijn af kunnen maken. Valt echter vandaag de beslissing om te gaan, dan hangt het er vanaf wanneer we gaan natuurlijk, maar dan zullen we er toe over gaan mensen terug te trekken en de zaak te concentreren in Doorn.

Karaktervorming

De laatste veertig jaar was Nederland niet direkt bij een oorlog betrokken. Het Korps leverde wel een bijdrage aan VN-activiteiten en lijkt dat in de toekomst, evenals de Luchtmobiele Brigade, steeds meer te gaan doen. Denkt u dat mensen, die zeg maar vijftien jaar geleden voor het Korps hebben gekozen zich bewust zijn geweest van die konsekwenties van hun keuze? En heeft dat invloed op het Korps?

Ik kan uiteraard niet in ieders mariniers herinnering kijken of zij daar rekening mee hebben gehouden, dat weet ik gewoon niet. Het zou denk ik naïef zijn te veronderstellen dat als je een beroep kiest bij defensie, en of dat nou mariniers zijn of anderen, je nooit in die rol ingezet zou kunnen worden. Ik denk dat je toch altijd rekening

houdt met het feit dat je ingezet zal kunnen worden, in welke vorm dan ook.

We hebben de laatste vier jaar een omwenteling gezien van de internationale oost-westverhouding. De NAVO-strategie is compleet veranderd, stelt andere eisen aan defensie. Strukturen veranderen en je ziet meer optredens in Verenigde Naties-verband dan er ooit mogelijk zou zijn in NAVO-verband. Gezien het feit dat wij sinds '63 met het Korps Mariniers beschikbaar zijn voor een eventuele inzet in VN-verband, denk ik dat de man die toentertijd bij ons binnen is gekomen toch wel degelijk met die optie rekening heeft moeten kunnen houden. Aan de andere kant denk ik dat een optreden in VN-verband ook een humanitair karakter kan hebben. Ik denk dat het goed is dat we met de honderdachtenzeventig landen die de Verenigde Naties nu rijk zijn, met z'n allen in deze wereld beslissingen nemen om steun te verlenen waar dat nodig is. En als dat humanitair is denk ik dat dat een hele goede ontwikkeling is.

Ook voor de marinier-zelf denk ik dat het een goede zaak is. Het is toch een heel leerzame ervaring gekonfronteerd te worden met andere zaken dan die wij in Nederland zien en gewoon zijn. Wij nemen het vaak als vanzelfsprekend aan dat wij het hier zo goed hebben en ik denk dat het daarom ook goed is voor de karaktervorming van een jonge knul om te ervaren dat er ook een hoop ellende op deze wereld is.

Dat is volgens u dus een positieve kant?

Ja, en dat meen ik echt. Ik denk dat voor

een jonge knul, los van het feit dat ie, naar ik denk, het aardig zou vinden, avontuurlijk zal vinden om dit soort dingen te doen, dat het ook voor hem goed is dat hij dat ziet en daarmee gekonfronteerd wordt. Ik denk dat het voor zijn karaktervorming heel goed werkt.

En in die zin maakt u dan een keuze voor hem... het kan ook verkeerd uitpakken.

Ik maak geen keuze voor hem, de politiek maakt de keus, ik bereid hem voor op een inzet. Hijzelf heeft de keuze voor het Korps gemaakt.

Het thuisfront

De man heeft de keuze voor het Korps gemaakt, tien, twintig, misschien dertig jaar geleden. Hoe denkt u dat het thuisfront aankijkt tegen het regelmatig ingezet worden. De tijden zijn veranderd. De man kan dan wel een bewuste keuze hebben gemaakt, maar zijn achterban?

Ik denk dat we moeten beginnen te kijken naar de marinier: wat voor soort knul is dat? En ik als commandant van het Korps prijs me dan ontzettend gelukkig dat wij eigenlijk het beste van het beste van onze Nederlandse jeugd binnen het Korps krijgen. Fysiek, maar ook mentaal. Dan

denk je dat je door allerlei ervaringen, opleidingen en noem maar op, de mensen zodanig voorbereid op een inzet, hetzij in NAVO-verband, hetzij in VN-verband, dat die knul dat aan moet kunnen. Ik denk ook dat hij dat kan. Je hebt natuurlijk altijd uitzonderingen die mentaal wat zwakker zijn dan de anderen, maar als je de grootste gemene deler neemt denk ik dat de marinier zo'n optreden aan moet kunnen, kunnen verwerken mentaal en fysiek. Het thuisfront is natuurlijk een hele andere affaire. Daar hebben wij weinig invloed op. Wij kunnen het thuisfront natuurlijk niet trainen op dat soort situaties. Wij kunnen ze wel informeren over datgene wat er precies aan de hand is en wat hun man, zoon nu doet. Daar moet je tegelijkertijd ook heel voorzichtig mee zijn, want sommige thuisfronten zijn daar open voor en andere niet. Die zeggen dan dat maak ik zelf wel uit, of dat maakt mijn man wel uit. Waar bemoei je je eigenlijk mee. Natuurlijk moeten wij ons als organisatie niet afsluiten voor signalen die er zijn van mensen die het moeilijk kunnen verwerken. Als er hulp wordt gevraagd, nodig is, dan moet de organisatie zodanig zijn dat die hulp verleend kan worden. En ik denk dat we met ons laatste optreden in Turkije en Irak, toch hele positieve ervaringen, hele goede zaken hebben gedaan met ons thuisfrontburo.

Er vanuitgaande dat het Korps de ruimte wil geven voor mensen waar het niet allemaal goed loopt, hulp wil bieden, zou het ook kunnen zijn dat de druk op het thuisfront bijvoorbeeld ingecalculeerd gaat worden. Als het allemaal doorgaat, anderhalf

jaar Cambodja, met een Korps van 3200 man, dan is het bijna voorspelbaar dat sommigen twee keer daar naar toe moeten. Dat legt toch een druk op het thuisfront, het heeft op z'n minst invloed. Hoe rekbaar schat u het thuisfront in?

Nou, heel moeilijk aan te geven. Waar wij mee geconfronteerd worden is dat onze inzet wordt bepaald door onze taak en door onze middelen. Daar hebben we een hoeveelheid mariniers voor. Het is aan het Korps om via de marineleiding de politiek te adviseren of we iets kunnen of niet, met de beschikbare middelen binnen het takenpakket dat we hebben. Als de politiek zegt jullie gaan nu ingezet worden, dan voeren wij die beslissing loyaal uit.

Als daar van buitenaf, zeg maar het thuisfront, op een gegeven moment een situatie ontstaat waarbij er signalen zijn dat er door andere omstandigheden buiten onze taken, buiten onze middelen de organisatie begint te kraken, dan moeten wij daarop reageren. Wij voorzien dat nu niet. Ik vind dat er nu ook een stuk duidelijkheid naar de marinier en zijn thuisfront moet zijn als we naar Cambodja gaan en dat we moeten zeggen dat het in principe voor een periode van een half jaar is.

Maar nogmaals, als wij die signalen krijgen, dan moeten wij daarop reageren.

De dienstplichtigen

Dan de dienstplichtigen. Ik meen te kunnen zeggen dat veel dienstplichtigen de afgelopen jaren voor het Korps gekozen

hebben, omdat ze wat van hun dienstplicht wilden maken. Zich niet wilden vervelen en leuke dingen doen. Denkt u dat er nog voldoende dienstplichtigen zullen komen als het Korps regelmatig wordt ingezet?

Formeel is het natuurlijk zo dat inzet van dienstplichtigen buiten het NAVO-gebied alleen maar geschiedt op basis van vrijwilligheid. Dus is het aan ons om iedere dienstplichtige marinier te vragen of hij al dan niet liefhebber is voor inzet. Dat hebben we ook gedaan voor Irak en Turkije. De ervaring daar heeft geleerd dat er twee of drie waren die nee hebben gezegd. Percentage gewijs zou dat een kleine 10% zijn dat nee heeft gezegd. Ik ben daar niet erg pessimistisch over. Ik ben wel zo realistisch om te zien dat zodra de risico's groter worden die liefhebberij natuurlijk aanmerkelijk zal afnemen. Dat is denk ik logisch. Aan de andere kant denk ik dat de dienstplichtige die bij ons binnen komt door de band genomen wel zo enthousiast is dat hij meegaat. Maar nogmaals, als er echte serieuze ongelukken gebeuren, dan is het logisch dat die vrijwilligheid zal afnemen. Maar in welke mate...? Natuurlijk hebben we ze het liefste allemaal mee, maar het is aan de dienstplichtige daarin de keuze te maken. Als de eerste lichterling zonder problemen verloopt zal de vrijwilligheid zeker toenemen. Maar het is natuurlijk afwachten.

Laat duidelijk zijn dat ik denk dat de dienstplichtigen, die naar het Korps komen en die zoals ik al eerder zei het beste van

het beste van de Nederlandse jeugd zijn, zowel fysiek en mentaal, mensen zijn die iets meer willen. Die mensen hebben we nodig. Als ik zie wat ze presteren, dan ben ik daar trots op en heb er alle vertrouwen in dat dat soort jongens voor het Korps zullen blijven kiezen.

Eigen keuze?

Een laatste vraag; hoe gaat u om met uw eigen verantwoordelijkheden als u iets moet doen terwijl u niet achter de politieke beslissing staat?

Als de politiek iets beslist waar ik het diep in mijn hart niet mee eens zou zijn, dan is het aan de politiek om de keuze te maken, de beslissing te nemen en dan is het aan mij om die beslissing uit te voeren. Ik denk dat het zo simpel zwart/wit ligt.

Jah... maar dan zit u met een ongelukkig gevoel.

Natuurlijk, maar dat is niet aan de orde. Nogmaals, mijn verantwoordelijkheid is een duidelijk andere. Ik moet zorgen dat de mariniers er klaar voor zijn. Of die beslissing van de politiek juist of niet juist is, kan ik niet ter discussie stellen. Dat ligt niet op mijn weg. Ik denk dat een beslissing die gemaakt is zorgvuldig genomen is en politiek is afgedekt. En daar kunnen we vaak niet achter kijken.

Dank u wel voor dit gesprek.

Klazien van Brandwijk Wiltjer

BEROEPSKEUZE

'Geen officiersloopbaan voor mij!'

Een veelzijdige jongen, creatief vooral. Een jongen ook die prachtige gedichten kan maken. Iemand met zeggingskracht. Eigenlijk tot grote verbazing van bijna iedereen liet hij zijn commandant weten te willen stoppen met zijn opleiding aan het Opleidingscentrum Officieren in Breda.

Zijn keuze was echter weloverwogen en derhalve beslist: 'Geen officiersloopbaan voor mij!' Nog voor de carnaval dit jaar vertrok hij uit Breda om zijn dienstplicht te gaan vervullen als korporaal bij de 42e Pagnie in Havelte.

Jammer dat hij besloot geen officier te worden, want het leger heeft zulke mensen nodig, vindt raadsman Jan Sulman, die sprak met Nico Nijenhuis, de 19-jarige ex-leerling van het OCO.

"Het was nooit mijn bedoeling", vertrouwde Nico mij toe, "het leger in te gaan. De politie was mijn eerste keus. Geen twijfels over mogelijk. Ik had mijn HAVO-diploma nog niet gehaald of ik solliciteerde al bij het korps in Den Haag. Omdat ik zo mijn zinnen had gezet om bij de politie te komen, was de teleurstelling ook groot toen bleek dat ik medisch werd afgekeurd. Kleurenblindheid was het probleem. Daarna pas kwam het leger in het vizier. Met mijn vader nam ik de voor- en nadelen uitvoerig door en besloot te solliciteren. Tot mijn verbazing werd het wat. De keuze echter was beperkt. Alleen bij de genie kon ik met mijn handicap terecht."

Nico werd ruim 19 jaar geleden geboren in een Gronings gezin. Vader, moeder en nog een zus. Tot groot verdriet van Nico en zijn ouders werd zijn zus, jaren geleden alweer, opgenomen in een psychiatrische inrichting. Wat hij daarbij ervaart, heeft hij verwoord in een teder gedicht.

Eergisteren

*Eergisteren had ik een zus
Dat blijkt uit foto's en films
Goed herinneren kan ik het niet
Ondanks ik het vaak probeer*

*Gisteren was ik haar kwijt
Ze had een thuis, maar was er niet
'k Wilde haar terug, maar ze kwam niet
We waren niet meer compleet*

*Vandaag krijgen we haar voor een stukje
Maar vadersje en moedertje spelen is er
niet bij
Ze is als een vrouw terug gekomen
Heeft veel gemist en veel meegemaakt*

*Morgen ligt de hoop op het andere stukje
Dan zal ze er zijn
Maar ik zal haar altijd blijven missen
Was het maar eergisteren*

*Waarom wilde je eigenlijk bij de politie en
hoe komt het dat je niet verder wilde op het
OCO?*

Er zijn steeds een paar zaken geweest die me bij de politie aantrokken en dat nog steeds doen. Allereerst het werk zelf. Er is de combinatie van binnen en buiten werken. In dat opzicht is een vergelijk mogelijk met het leger en het OCO in het bijzonder. Ook daar is sprake van afwisseling. Overigens ook een beetje avontuur, misschien wel de spanning en zeker de omgang met mensen. Voor de politie gold in niet onbelangrijke mate eveneens een méér ideologisch motief. Ik bedoel het gevoel aan de goede kant te staan. Het zal wel iets van mijn opvoeding zijn, dat gevoel onrecht en maatschappelijk kwaad te willen bestrijden. Hoewel dat motief voor het leger ook kan gelden, is het voor mijn gevoel daar minder duidelijk.

De politie opereert midden in de samenleving, het leger verkeert meer aan de rand daarvan. Het meest duidelijk werd me dat onlangs bij een zoektocht naar twee verdwenen Belgische meisjes. De leerlingen van het OCO assisteerden daarbij de Rijkspolitie. Een actie overigens waaraan ook burgers meededen. Er viel 'zin' te ontleen aan dat werk. De activiteiten in het veld verwezen naar een concreet aanwijsbaar maatschappelijk doel. Ik heb me daarin dan ook bijzonder herkend. Als ik aan het veldwerk op het OCO terugdenk, roept dat uitsluitend beelden op van collega's in het gewone pak. Méér niet! Overigens wil dat niet zeggen dat ik de omgang met de OCO-leerlingen niet prettig vond. Ik heb het best naar mijn zin gehad. Het is voor mij inderdaad veel meer de herkenbaarheid van de doelstelling geweest die me heeft doen besluiten het leger te verlaten. Voor mijn idee leek het er soms op dat het OCO cijfers en beoordelingen betekenende en het leger uitsluitend bestond voor salaris en bevorderingen. Op een gegeven moment kon ik daarmee niet meer uit de voeten. Ik realiseer me echter dat het zeker

zoveel van mijzelf zegt als van anderen. Het gaat ook om een konstatering en zeker niet om een veroordeling.

Wat heb je eigenlijk voor hobby?

Mijn grote liefde is judo, ik heb de zwarte band en ben tegenwoordig ook scheidsrechter. Judo is voor mij méér dan een sport en veel wedstrijden draaien. Het gaat vooral om de achterliggende filosofie die me in het judo aanspreekt. Eigenlijk past het in een stijl van leven, waarbij evenwicht een centrale waarde is. In feite is het een overlevingsstrategie. Heel wat anders dus dan punten maken. Ik realiseer me dat ik in mijn kijk op deze dingen vooral veel van mijn vader heb. Als kleine jongen al trok ik veel met hem op. Hoeveel hij voor mij betekent, heb ik me vooral gerealiseerd toen hij met ernstige hartklachten in het ziekenhuis werd opgenomen. Het zag er slecht voor hem uit. Er was een kans van ongeveer 80% dat hij het niet zou overleven. Met het schrijven van een gedicht heb ik toen geprobeerd mijn gevoelens voor hem te verwoorden.

80%

*Toen, dat ene moment
Toen, jij daar lag te liggen
Toen, jij daar pijn lag te hebben
En ik niets anders kon doen dan een was-
handje herleggen*

*Toen we niets zeiden
praatten we toch
we dachten aan hetzelfde
wanneer de monitor bliep zei*

*De witte jas keek me aan en zei
"hij komt er wel... misschien"
Toen verliet een druppel mijn oog
en bij jouw bed hing hij al aan mijn kin*

*Het was alsof een bord voor mijn leven
hing
een bord met acht zijden en hoeken
een bord met een levens-groot
STOP*

*Je hebt verteld waarom je van het OCO
bent weggegaan. Zou je ook iets kunnen
zeggen over het proces, over hoe je tot je
besluit bent gekomen?*

Als burger, want zo wordt je genoemd als je direkt van school komt binnenstromen, kwam ik op het OCO. Vanzelf wist ik toen nog niet wat er allemaal met me zou gaan gebeuren. De eerste weken waren interes-

sant voor me. Waarschijnlijk ook omdat alles nieuw was. Na verloop van tijd echter begonnen de twijfels om wel of niet door te gaan in het leger toe te nemen. Ik ben toen begonnen om periodiek een lijstje op te stellen met twee kolommen. In de linker kolom schreef ik de positieve elementen op en in de rechter de negatieve gevoelens inzake mijn verblijf op het OCO. Iedere keer wanneer ik het lijstje bijwerkte, merkte ik dat de rechter kolom steeds langer werd. Op een gegeven moment in de opleiding, een aantal weken voor de kerst, kwam voor mij het tijdstip waarop ik voor mijzelf de knoop doorhakte. Na de kerstvakantie wist ik helemaal zeker dat ik me niet voor jaren wilde vastleggen in het militair bedrijf. Einde opleiding dus.

Wat heb je geleerd van je kortstondig verblijf in het leger?

Hoewel ik me zelf niet geschikt acht voor het leger, heb ik toch in die paar maanden veel geleerd. Nog niet eerder werd ik zo geconfronteerd met mijn eigen normen en waarden als in het leger. Wellicht door het totaal anders zijn dan thuis. In die zin is het verblijf op het OCO goed geweest voor mijn persoonlijkheidsvorming. Zaken die ik voor normaal hield, bleken in de opleiding minder vanzelfsprekend.

Meningsuiting is zo'n voorbeeld. Daar moet je gewoon enorm voorzichtig mee

zijn in het leger. Het kan namelijk op den duur tegen je gaan werken. Eigenlijk kwam het er op neer dat ik teveel van mijzelf moest inleveren om goed in dit bedrijf te kunnen werken. Op alles wordt voor mijn gevoel in het leger een beperking gelegd en sommige zaken moeten volledig verdwijnen. Zeker als officier is er naar mijn mening meer sprake van een stijl van leven dan het uitoefenen van een beroep. In de zeven maanden dat ik op het OCO ben geweest, heb ik echter niet alleen veel van het militaire bedrijf leren kennen, maar ook veel over mijzelf.

Vreemd, de meeste zaken die hebben geleid tot mijn besluit om het OCO te verlaten, kende ik van te voren. Wat ik niet wist was de waarde die ik daaraan hechtte. Dat laatste was mijn grootste ontdekking.

Naschrift

Nico, je bent judoka en voor mij volledig in balans. Er is evenwicht in voelen, denken en handelen. En waar ik tenslotte erg van onder de indruk kwam, waren je gedichten, na het overlijden van je oom. Eén ervan, 'Dolfijn', volgt hierna. Het is met veel ontroering je daarin gezien te hebben.

Jan Sulman

Dolfijn

*Als een dolfijn
zwom hij
voor zijn vrouwtje aan
een goede echtgenoot*

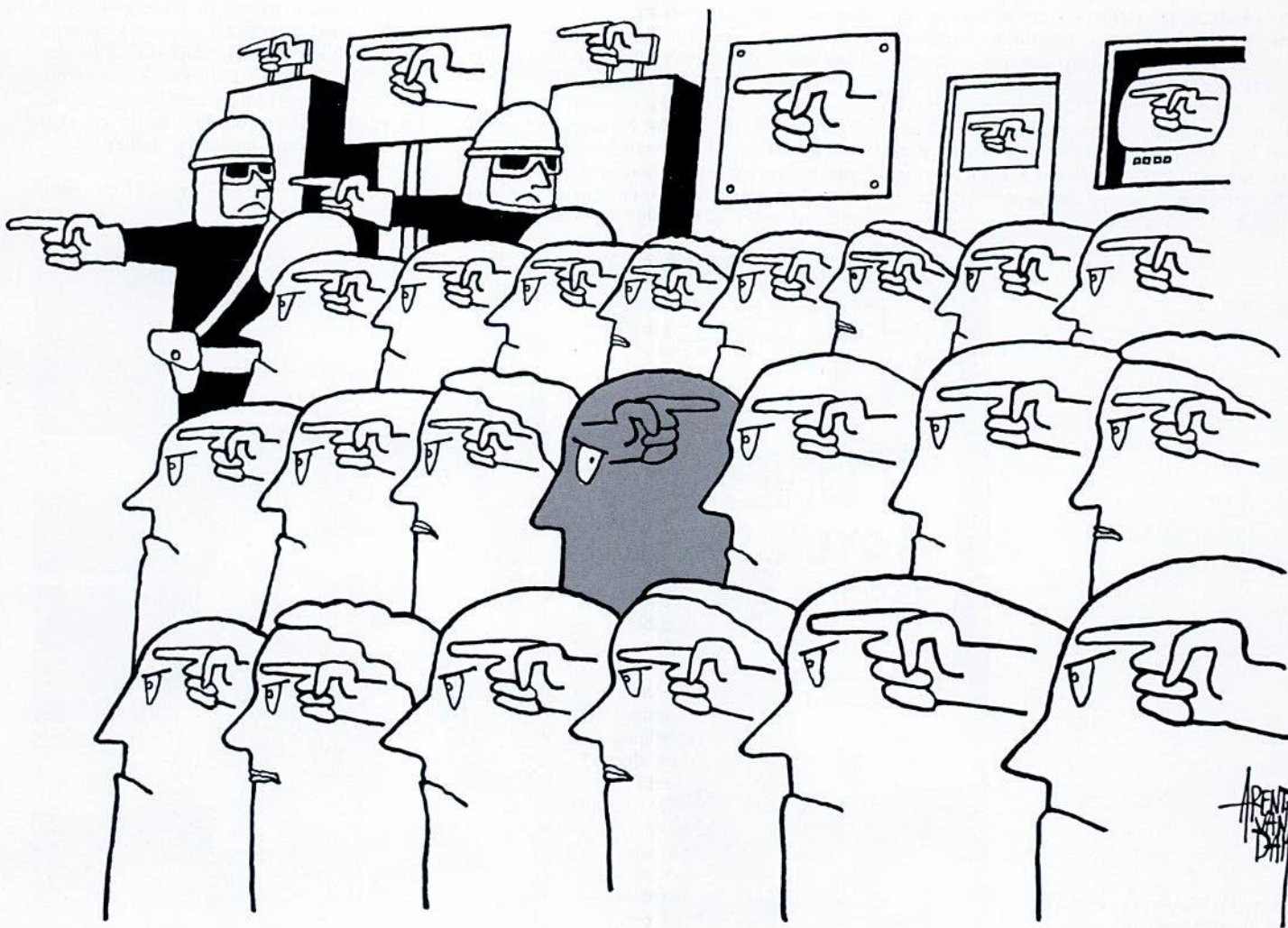
*Als een dolfijn
beschermd hij
zijn zoontjes
een echte vader*

*Als een dolfijn
maakte hij grapjes
altijd vriendelijk
een echte oom*

*Als een dolfijn
regelend en opbeurend
altijd daar
geliefd*

*als een haai
van achteren geharpoeneerd
vertrapt en op de kade gegooid
weggenomen, zomaar*

*De optimistische dolfijn
hij was er altijd*

GRAND CANYON

Bange mensen in een wereldstad

Lawrence Kasdan en zijn vrouw Meg zijn al twintig jaar bij elkaar. Ze wonen in Los Angeles, een stad die er adembenemend uitziet maar waar de misdaad welig tiert, onder meer doordat de scheiding tussen arm en rijk, blank en zwart er prominenter is dan waar ook. Beide feiten zijn duidelijk terug te vinden in de film 'Grand Canyon', die ze samen schreven, en die Lawrence regisseerde. Kasdan werd vooral beroemd met 'The Big Chill', een volwassen, zeer herkenbare vertelling over de voetangels en klemmen van het moderne relatieklimaat. In veel opzichten doet 'Grand Canyon' daar aan denken, al is deze nieuwe produktie aan de ene kant mistroostiger, maar tegelijkertijd ook weer optimistischer.

Hoofdpersoon is in eerste instantie de advocaat Mack (Kevin Kline), die gespecialiseerd is in immigratie-kwesties. Als zijn auto het op een avond plotseling begeeft en hij aan de kant van de weg in de zwarte wijk Inglewood komt te staan, krijgt hij het gevoel dat hij zijn leven niet zeker meer is. Hij belt een garage, en als hij weer terug is, gebeurt waar hij bang voor was. Een auto met vijf zwarte jongens stopt achter de zijne en de inzittenden beginnen dreigende taal uit te slaan. Juist op dat moment arriveert de kraanwagen, bestuurd door de zwarte Simon (Danny Glover). Hij weet de jongens weg te krijgen, en Mack beseft dat hij zeer waarschijnlijk zijn leven aan deze vriendelijke man te danken heeft. Vanaf dat moment is Simon de tweede hoofdrolspeler in het verhaal.

Mack is getrouwd met een depressieve vrouw, die moeilijk kan verkroppen dat hun vijftienjarige zoon bezig is volwassen te worden. Mack zelf heeft een korte verhouding gehad met zijn piepjonge secretaresse, die daar een vervolg op verwacht. Zij is bevriend met een zwarte vrouw. Simon woont bij zijn zuster en haar twee kinderen. De oudste, een jongen, dreigt het verkeerde pad op te gaan. Dan heeft Mack nog een andere vriend, een filmproducent die zeer rijk is geworden van het maken van tweederangs films vol geweld.

Met deze levens begint Kasdan vervolgens een geraffineerd spel van loven en bieden, van geven en nemen, waarbij elke betrokkene het bestaan van een van de anderen min of meer definitief beïnvloedt. Mack

voelt zich, sinds hij een paar jaar geleden door een toevallige voorbijgangster net op tijd voor een auto werd weggetrokken, verantwoordelijk voor het geluk van anderen. Hij wil als het ware zijn schuld aan de voorzienigheid vereffenen. Daar geeft Kasdan hem diverse mogelijkheden voor.

Zo is daar Claire, Macks vrouw. Als ze op een ochtend loopt te joggen, hoort ze een kind huilen. Er blijkt een meisje van een half jaar oud in de struiken te zijn achtergelaten. Claire heeft het gevoel dat dit geen toeval kan zijn. Als Mack thuiskomt, beseft ze dat ze aangifte bij de politie moeten doen, maar ze is inmiddels vastbesloten om een adoptieprocedure in gang te zetten. Mack stribbelt aanvankelijk tegen, maar geeft uiteindelijk toe.

Ongeveer tegelijkertijd wordt Davis, de producent, neergeschoten door een overvaller: een tafereel dat hij in talloze films in beeld heeft gebracht. Na een zware operatie, waarbij zijn been maar ternauwernood gered kan worden, mag hij naar huis. Hij is zeer gedeprimeerd en besluit om nooit meer geweldsfilms te maken.

'Het leven is één lange verschrikking, maar dat ligt ook voor een groot deel aan jezelf,' lijkt Kasdan zijn publiek toe te willen roepen. 'Neem zelf het heft in handen, laat niet alles over je komen. Waag, en mis-schien win je wel.'

Hoewel het al te positieve slot, waarbij de betrokkenen gezamenlijk naar de Grand Canyon reizen om te genieten van de schoonheid van hun land en van de schepping, afbreuk doet aan de toch vaak schrijnende kanten van het leven anno nu waar Meg en Lawrence Kasdan duidelijk veel zorg over hebben, is de karaktertekening van de meeste figuren interessant genoeg om er toch een onderhoudende en vaak verrassende vertelling van te maken.

Leonore van Opzeeland

Kevin Kline en Danny Glover in 'Grand Canyon'.

FILM IN 'T KORT

SHINING THROUGH

Bij de Amerikaanse produktie 'Shining Through', die tijdens W.O. 2 speelt, is de hoofdrol in handen van barbiepop Melanie Griffith. Jammer, want met een krachtiger en minder onbenullig type had dit spionageverhaal een redelijk sterke film kunnen opleveren. Griffith speelt een Amerikaanse die vroeger in Duitsland woonde, de taal dus kent en er nog familie heeft wonen. Door een reeks toevalligheden krijgt ze de kans om in Duitsland als spionne te gaan optreden. Ze zal twee weken onder valse voorwendselen bij een Duits gezin infiltreren, en haar opdrachtgever annex minnaar Michael Douglas dan op het station van Berlijn weer ontmoeten. Maar ze besluit om op eigen houtje naar haar familieleden op zoek te gaan, al werkt ze als kindermisje bij een zeer hoge Nazi. De geromanti-

Michael Douglas en Melanie Griffith in 'Shining Through'

seerde sfeer die de hele film kenmerkt als gevolg van de merkwaardige casting, wordt in het slot consequent volgehouden, als zowel Griffith als Douglas, zwaar gewond, nog net de Zwitserse grens weten te bereiken. Veertig jaar later mogen ze hun avonturen voor de BBC-televisie komen vertellen. Hadden de Engelsen het geld maar om een dergelijke film te maken, dan was er vast een juweel uit de bus gekomen...

VOOR EEN VERLOREN SOLDAAT

Regisseur Roeland Kerbosch waagde zich aan de verfilming van de autobiografische roman van choreograaf Rudi van Dantzig. In dit gevoelige verhaal staat de jonge Van Dantzig centraal. Als kind werd hij in de hongervinter naar een vissersfamilie in Friesland gestuurd. Met de bevrijding kwam de jonge soldaat Walt in zijn leven, met wie hij een eerste en allesbepalende

James Caan en Bette Midler in 'For the boys'

seksuele relatie had. Vooral tegen het decor van de gelovige, naïeve bevolking van zo'n Friese plattelandsgemeente, in een tijd dat homoseksualiteit nog totaal onbespreekbaar was, moet de ontreding van het toch al ontheemde, eenzame jongetje intens zijn geweest. Het drama werd compleet toen de soldaat zonder afscheid verdween. Aan de film is al die diepe emotie niet echt af te zien. Aan lokaties en aankleding werd de uiterste zorg besteed, maar iets meer voelbare hartstocht op elk niveau was welkom geweest. Tussen alle vrijwel onbekende medespelers moest Jeroen Krabbé, in een kleine rol aan begin en eind van de film, duidelijk als publiekstrekker fungeren.

FOR THE BOYS

Amerika, land van show en entertainment bij uitstek, heeft altijd veel gedaan aan de verstrooiing van haar troepen tijdens oorlogen in verre streken. 'For the Boys' volgt bijna vijftig jaar uit het leven van Eddie Sparks en Dixie Leonard. Dixie wordt door haar oom geïntroduceerd, als Eddie in Londen plotseling zonder partner komt te zitten. Hoewel ze elkaar bepaald niet liggen (Eddie voelt de concurrentie van de ontwapenende Dixie vanaf het begin haarscherp aan), blijken ze als duo enorm aan te slaan, zodat ze ook samen naar Korea en later naar Vietnam gaan. Aan de relatie komt een eind als Dixie's zoon, als militair de oogappel van Eddie, die hem duidelijk prefereert boven zijn eigen drie dochters, in Vietnam sneuvelt. Kort daarvoor heeft de jongen zijn moeder in bittere bewoordingen laten weten hoe hij denkt over de rol van Amerika in het conflict. Eerder, tijdens de heksenjacht van McCarthy, had Eddie het al hevig met Dixie aan de stok gehad, toen bleek dat hij haar oom had aangegeven vanwege diens belangstelling voor het communisme. Het zijn vooral deze scenes die de film uitillen boven alleen-maar-amusement. De hoofdrol van Bette Midler is niettemin voor alle liefhebbers van deze heerlijke zangeres/actrice, die bekend staat om haar gepeperde taal, een feest. James

Caan als Eddie kan niet tegen haar op. Regie van Mark Rydell.

SHADOWS AND FOG

Woody Allen keert in 'Shadows and Fog', zijn twintigste produktie, weer terug naar de zwart/wit-film, waar hij duidelijk graag mee speelt. Het verhaal over de bangelijke Kleinmann, die van zijn bed wordt gelicht

Woody Allen en Mia Farrow in 'Shadows and Fog'

om op zoek te gaan naar een moordenaar zonder dat hij precies weet wat er van hem verwacht wordt, zit vol symboliek en is duidelijk geïnspireerd op de Duitse film van zo'n halve eeuw geleden, wat nog eens wordt onderstreept door de muziek van Kurt Weil. Toch heeft Woody er veel ingrediënten van zichzelf ingestopt, zodat ook deze film weer een heel persoonlijk stempel draagt. Vele prominenten tekenden voor soms piepkleine rolletjes, zoals Madonna die misschien twee minuten in beeld is, en Jodie Foster en Kathy Bates die samen met Lily Tomlin kleurrijke maar in feite ondergeschikte rolletjes spelen als prostituees. Mia Farrow, die wegliep bij haar trouweloze circusartiest, krijgt van deze door de wol geverfde dames enige harde waarheden over het leven gepresenteerd. Maar wel met een knipoog natuurlijk...

L.v.O.

rene
nauta

DE BORREL VAN DE NIET-EUROPEAAN

Na zijn overwinning in het blanke referendum zei de Zuidafrikaanse president De Klerk tevreden dat de blanken nu 'het boek van de apartheid' hebben dichtgeslagen. Hij zei ook, dat de blanken oorspronkelijk met de apartheid waren begonnen uit het 'verlangen naar rechtvaardigheid'. Zou Hitler in 1935 de Neurenbergerwetten soms ook hebben bedoeld om 'de joden te beschermen'? Machthebbers proberen vaak hun fouten te verdoezelen en hun politiek fraaier voor te stellen dan die is. Ze proberen de geschiedenis naar hun hand te zetten en de harde werkelijkheid weg te poetsen. En soms lukt dat ook.

Neem het feestje dit jaar, omdat Columbus 500 jaar geleden besloot om Amerika te gaan ontdekken. Dat wordt gevierd in het Westen en in Amerika. Columbus schreef destijds aan koningin Isabella: 'We moeten de wilde kanibalen als slaven ruilen tegen vee, dat de Spaanse kooplieden kunnen leveren.' De treurige handel in miljoenen mensen duurde eeuwen. Het leven van Columbus geeft niet iedereen reden tot feestvreugde.

In het voetspoor van de ontdekkingsreizigers besloot Europa de 'primitieve' buitenwereld te koloniseren. En daarbij zijn risjes misdaden gepleegd uit naam van koning, kapitaal en kerk. Bij hun onafhankelijkheid werden de kolonies ook nog opgezadeld met de pensioenen van de vroegere bezetters. De koloniale meesters van toen hebben nooit iets willen weten van hun wangedrag en hun misdaden. Het koloniale verleden wordt schoongespoetst en voordeliger voorgesteld dan de werkelijkheid was. Er is geen ruiterlijke erkenning dat koloniale machtsverhoudingen op basis van de blanke 'superioriteit' vanzelf tot misdaden moest leiden. Ook Nederland

heeft er nog steeds moeite mee om te erkennen dat in de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië door Nederlandse militairen oorlogsmisdaden zijn gepleegd.

Vergeven en vergeten

Soms wordt een historische hoofddader van internationaal wangedrag eenvoudig uit de werkelijkheid weggepoetst. Zo sprak de commentator in een TV-programma over 'de ellende van de oorlog tussen Noord en Zuid-Vietnam'. Alsof er nooit Amerikaanse bommenwerpers zijn geweest, die Vietnam hebben platgegooid en vergiftigd. De VS konden hun woede niet verkroppen dat zij het Vietnamese boerenfolk niet konden overwinnen; de strijd werd voortgezet met economische middelen en Vietnam werd afgehouden van internationale erkenning en steunverlening. De Amerikaanse schuld werd zo vakkundig weggepoetst uit het Westen dat sommigen zich begonnen te schamen dat zij ooit gedemonstreerd hebben voor het zelfbeschikkingsrecht van de Vietnamezen.

En sommige Westerse politici en journalis-

ten vinden het nu al logisch dat de Zuidafrikaanse zwarten het verleden vergeeten en de misdaden van de apartheid vergeven. De meeste blanken in Zuid-Afrika willen, in navolging van De Klerk, nog steeds niet toegeven dat de eeuwenlange blanke overheersing van Zuid-Afrika het leven van vele generaties heeft verpest. En daarom beseffen zij ook niet dat er radikaal iets zal moeten veranderen in de economie, want de zwarte meerderheid merkt in het alledaagse leven geen cent verbetering, ook al komt het stemrecht dichterbij.

Afgestrate keus

In 1959 studeerde ik in Zuid-Afrika. De blanken daar noemden zich toen 'Europeanen' en zij omschreven hun zwarte landgenoten als 'Niet-Europeanen'. Dat leidde eens tot mijn arrestatie. Een aantal zwarte studenten en ik (onmiskkenbaar blank) werden aangehouden toen we een township uitkwamen. We hadden een fles brandy in de auto en 'Europese' alcohol was toen verboden voor zwarten. Ik zei luchthartig: "Van de dokter moet ik elk uur een slok nemen." Dat werd natuurlijk niet gepikt door de Afrikaner politieagent die zei: "Jij weet toch dat je geen sterke drank mag drinken met Non-Europeans?" Toen zei ik hooghartig: "U bent allemaal Niet-Europeanen wat mij betreft. Ik ben de enige Europeaan hier!" Dat leidde tot arrestatie en het kostte heel wat gepraat op het politiebureau om uit de cel te blijven. Mijn contacten met het (toen nog legale) ANC waren bij de Special Branch van de politie bekend en dus kreeg ik bij mijn vertrek te horen dat ik niet meer toegelaten zou worden. En dat was het einde van het verlangen om in Zuid-Afrika te wonen en te werken. Daarna heb ik van buiten dat mooie verziekte land de Zuidafrikanen soms een beetje benijd, die ondanks de ellende van het leven in zo'n dictatuur bezig waren met geschiedenis te schrijven. Het werk van onze anti-apartheidsbewegingen in het buitenland was natuurlijk wel nuttig, maar het speelde zich wel af vanachter de zijlijn.

Na 33 jaar mag ik er weer in. Nu is Zuid-Afrika op weg om te kiezen voor de democratie. Het is opwindend om dat nu vandaag van dichtbij mee te kunnen maken. Maar er is ook weemoed over wat gisteren had kunnen zijn. En er is nog steeds heimwee naar het Zuid-Afrika dat morgen komt.

Karel Roskam

EEN SPORTSPROOKJE

Hoe het hout geen goud werd

Lang geleden was er een verlegen meisje met even bescheiden ouders. Ze woonden in een eenzaam bos en hadden hun eerste dochter genoemd zoals de meeste Nederlandse meisjes in die jaren werden genoemd: Anneke. Een stevige meid was het, die Anneke Stalman. Maar ze kon lopen als de beste. Nog nooit was een meisje zo snel weggelopen en weergekeerd. Geen bos was haar te uitgestrekt.

Op zekere dag verdwaalde een schone jongeling namens de Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie in het bos, waar de hardwerkende familie Stalman haar armzalig huisje had. Als een gazelle zag hij de stevige Anneke voorbijflitsen. Zo snel was ze, dat geen jager haar had kunnen raken. De jongeling posteerde zich bij het onderkomen van de Stalmannetjes en moest tot de schemering wachten tot Anneke op haar schreden terugkeerde.

Een maand later was de hollende deerne uit het verlaten bos lid van een Haagse vereniging. O, wat konden die benen bewegen, en o, wat was haar geest onbuigzaam. Het viel Anneke een beetje tegen dat de jongeling die haar ontdekt had Hens heette, terwijl ze nooit een schip zou willen bevaren, en dat die jongeling, eenmaal uit de schaduw van het bos getreden, eerder de dood van pierlala leek dan een minnaar en manager, maar Anneke vond het leven in de grote stad zo fascinerend dat ze thuis in het bos weldra als een vreemdelinge werd beschouwd.

Het sterke zusje

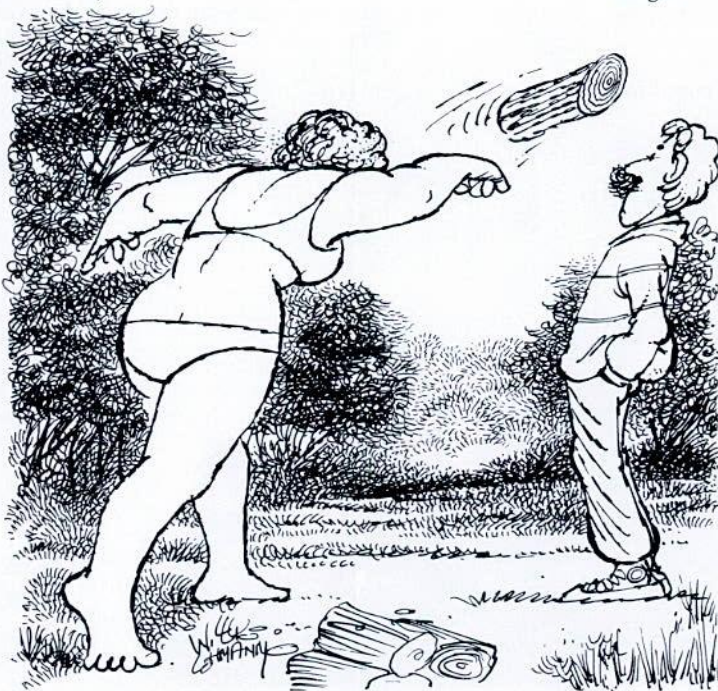
Behalve door haar zusje, die ook hunkerde naar het volle leven. Gretig inhaleerde die de trotse verhalen van Anneke. Zelf had zij als gezinstak het kappen der bomen. Zo sterk als een os was ze daardoor geworden en niet alleen kliefte zij de dikste stammen, nee, ze had er zelfs een liefhebberij van gemaakt wedstrijden met zichzelf aan te gaan in het wegwerpen van de haardblokken.

Dichtbij het ouderlijk huisje had zus Ria een plukje bosgrond ontgonnen waar ze haar wedstrijden organiseerde. Vanachter een streep, gevormd door dode denne-appels, stootte ze al 's morgens vroeg een stuk boom van wel twee kilo van zich af. En 's avonds na gedane arbeid spoedde ze zich opnieuw naar die plek om haar persoonlijk record te verbeteren. Het was een woord dat haar hardlopende zus uit de grote stad had meegebracht.

De sfeer in het ooit zo harmonieuze gezinnetje Stalman

werd er niet beter op, toen Anneke op zekere dag met een besnorde man arriveerde die zich voorstelde als apotheker. Hij vertelde de bezorgde ouders met trots hoe hij een paddestoelen-extract had ontdekt, waarmee Anneke reeds was gevorderd tot de derde plaats van de Nederlandse kampioenschappen. Want zó hard ging je lopen met zijn krachtige elixer.

De ouders waren het al nooit eens geweest met de keuze van Anneke en nu ze zagen hoe dik haar kuiten waren geworden, wensten ze de verantwoordelijkheid niet langer te dragen. Maar de tweede dochter had ingespannen geluisterd en nog juist voordat de besnorde man de deur werd gewezen kon ze een afspraak maken om samen te komen in haar kleine arena met de dode denne-appels.

De stoere scout

Ten overstaan van de snor ontkleedde ze zich bijna geheel. Vervolgens greep ze een gereedliggend houtblok dat ze wel achttien meter van zich afwierp. Trots hief ze ten slotte een vuist. De man met de snor was geïmponeerd, maar liet dat niet merken. Hij vertelde dat er landen waren, zoals Amerika, waar in de nationale parken en bossen met stukken hout nog veel verder werd gegoooid. En een onbedwingbaar verlangen wekte hij in de eenvoudige Ria om zich te meten met die verre werpsters.

"Dan zul je toch echt mijn boleten-mengsel moeten gebruiken", sprak de stoere scout. Ria, die op haar eigen plekje in het bos de laatste tijd nog hoogstens een paar centimeter had afgeknabbeld van haar persoonlijk record, had aan één woord genoeg. Ze pakte haar buidel met de schamele bezittingen en trok de grote wereld in, haar ouders in vertwijfeling achterlatend.

Jaren later doolde een eenzaam meisje, de dochter van een edelsmid, door het bos. Ze zocht bezinning. Ooit had ze geprobeerd de beroemdste discussie van Nederland te worden en hoe vaak ze die elendige schijf ook had weggeworpen, telkens bleek die ander uit beter hout gesneden, zoals de kranten nogal discriminerend meldden. Ze liep juist te mijmeren over het beroemde gedicht dat Piet Paaltjens een eeuw eerder over zelfmoord had geschreven, toen ze een vervallen huisje ontwaarde.

De oude vrouw

Op het bankje ervoor zat een oude vrouw die haar maande om plaats te nemen. "Kind", sprak de grijze vrouw met een moedeloze blik, "mag ik je mijn lot vertellen?" En weldra volgde het verhaal hoe ze door haar dochters verlaten was en hoe een louche man het meegaande tweetal een paddestoelendrankje aansmeerde. "Ze komen er bij mij niet meer in", zei de vrouw, "het heeft me veel tranen gekost, maar ik kon de verantwoordelijkheid niet langer dragen."

"Uw keuze verdient respect", antwoordde de dolende bezoeker. "Maar het probleem is, zoals ik dat uit de kranten lees, dat je zonder paddestoelen, in de topsport van hout geen goud kunt maken. Het is een keuze die uw dochters hebben gemaakt. U moet zich daarvoor niet verantwoordelijk voelen." De oude vrouw zweeg, met een getergde blik in haar ogen. Ze besepte niet met de tijd te zijn meegegaan.

Hans van Wissen

HET BEWAKINGSPELTON

'Als hij zegt schieten, dan doe ik dat ook'

Acht maanden dienstplicht hebben ze er nu op zitten bij 446 IBC bewakingscompagnie: korporaal Terry van de Zalm, korporaal Michel Pruis, soldaat Richard Rakké en soldaat Theo van de Donk. Over die tijd valt heel wat te vertellen.

In een gesprek met EGO-redacteur Carine van Hinte komen rondom het thema keuze en verantwoordelijkheid de verhalen los.

Jullie zijn dienstplichtig militair, ingezet bij 446. Wat is jullie taak daar?

Michel: Onze voornaamste taak is objectbewaking, vredesbewaking. Op militaire objecten waar geen gewone militairen zijn of geen hondenbewaking is moeten we 's nachts patrouille lopen en controleren of er geen vreemde mensen op het terrein zijn, of alles dicht is en of er niet ingebroken is. Daarnaast doen we de SITE's.

Andere verwachtingen

Wat waren jullie verwachtingen toen jullie in dienst gingen?

Richard: Dit zeker niet! Je verwacht iets georganiseerd, een bepaalde discipline. Maar daar blijkt niets van te kloppen. Er is vrijwel geen discipline, niet opgelegd en niet vrijwillig.

Theo: Ik was 17 toen ik gekeurd werd. De officier liet me lijsten met de mogelijkheden zien en ik koos voor IBC. Bewaking leek me leuk, een verantwoordelijke taak. Dezelfde dag kreeg ik nog een papier mee naar huis waar ik terecht zou komen en wat ik zou gaan doen. Nou, dat vond ik allemaal wel goed geregeld. Maar toen ik hier kwam...

Terry: Ik heb altijd in België gewoond. Toen ik hoorde dat ik bij de bewaking was ingedeeld leek me dat gaaf. Het leek heel serieus zoals het in die brief stond: militaire objecten beveiligen, dat is heel wat! Maar toen ik hier aankwam was het een zootje, niet te geloven. De eerste avond was het meteen raak. We mochten geen alcohol gebruiken.

Theo: En iedereen was dronken. Er werd gegooid met alles wat los en vast zat en er sneuvelde van alles.

Terry: Ik weet niet waarom ze je bij Van Heutz plaatsen, het lijkt wel een soort afvalbak. Terwijl dit een functie is voor serieuze mensen.

Michel: Ik ben hier geplaatst omdat ik zo snel mogelijk in dienst wilde. Toen mijn oproep kwam voor 446 kreeg ik thuis al meteen te horen: Daar stoppen ze alle criminelen. En dan kom je en dan merk je dat een deel van de jongens heel normaal is, maar van de rest klopt dan ook geen meter.

Terry: En daar wil je dan ook je taak niet mee uitvoeren. Een keer liep ik met een jongen patrouille, begint hij ineens te rennen met dat wapen. Hij begon cowboytje te spelen terwijl hij met zijn taak bezig was

op een ouderdag. Geeft hij een aantal bezoekers zijn wapen en zegt: Gaaf hè, wil je zien hoe het werkt. Hij laadt zijn wapen door en begint: I'm Rambo. Zo iemand kun je toch geen verantwoordelijkheid laten dragen.

Richard: Het gebeurt ook dat jongens puur uit verveling, je zit daar maar op zo'n post, hun wapens tien keer doorladen. Je ziet dan de kogels er onder uit vliegen. Totdat er een keer een kogel blijft zitten natuurlijk. Het gaat zo snel, dat kun je niet controleren en dan... BAM.

Theo: Er zijn dan ook een heleboel jongens uitgevallen. Van de 33 zijn er nog 19 over. De jongens die er nu nog zijn houden zich over het algemeen goed aan de regels. Als je dienst hebt mag je bijvoorbeeld niet drinken en blowen, dan moet je weten waar je mee bezig bent.

Michel: 80% houdt zich inderdaad aan de regels, maar je hebt natuurlijk jongens die overall maling aan hebben. Chauffeurs die biertjes drinken terwijl ze moeten rijden. Ik ben om die reden een keer naar de luitenant gestapt en heb gezegd dat ik hoe dan ook niet bij een bepaalde chauffeur in een combi wilde. Ik ga niet bij iemand die gedronken heeft en amper uit zijn ogen kan kijken een hele nacht in een combi zitten, dat vind ik een te groot risico. Hij is toen vervangen.

Verantwoordelijke taak

Wat doe je nu precies bij de vredesbewaking?

Theo: Dat is verschillend. Het kan zijn dat je 16 uur in de meldkamer zit en telefoontjes aanneemt, meldingen van hondenbewakers noteert en vertrek en aankomsttijden. De rest van die tijd zit je video te kijken en daar word je hartstikke suf van, samen met een sergenteant in zo'n hokkie. Toen ik een keer een fout maakte en een hondenbewaker niet meer ingemeld had werd dat pas de volgende dag ontdekt. Stel je voor dat er echt iets gebeurd was.

Richard: Je leeft tijdens die vredesbewaking echt als een trol. Overdag heb je 8 uur om te eten, te douchen en te slapen, 's nachts werk je 16 uur. Geen wonder dat je suf wordt en fouten gaat maken.

Michel: Als je 's nachts niet op de meldkamer zit heb je meestal 8 uur patrouille en ben je 8 uur stand-by. Tijdens de patrouille zit je met vier man in een combi en rijd je met behulp van kaarten en routeplankjes allerlei complexen af. Daar ga je het terrein op, om alles te controleren. Je houdt contact door middel van portofoons.

Terry: Op die portofoons kun je niet echt vertrouwen. We werken veel met afgedankt materiaal. We krijgen alle oude troep die maar te bedenken valt en dat is eigenlijk belachelijk. Ook al in onze dienstplichttijd hebben wij een verantwoordelijke taak, meer dan andere militairen, en dan hoort het materiaal ook in orde te zijn.

Wij hebben een verantwoordelijke taak, meer dan andere militairen...

Drie der gesprekspartners v.l.n.r. Terry, Richard en Theo

Richard: Het wordt ook pas langzamerhand duidelijk wat je moet doen. De eerste keren was het een puinbak. Regelmatig verdwalen, want de TS-chauffeurs weten de weg ook niet als ze dit voor de eerste keer doen. En we moeten soms naar de middle of nowhere.

Michel: En dan meld je dus maar weer dat je te laat bent. Dat betekent tijd inhalen, of door te hard rijden of door alleen een rijdende patrouille te doen. Maar dat verzwakt je taak!

Stel dat je loopt te bewaken en je komt iemand tegen. Wat doe je dan?

Theo: Tja... natuurlijk eerst de geweldinstruktie volgen, maar als ze niet willen luisteren dan moet je toch iets doen. Iemand weet dat hij niet op dat complex hoort te zijn. Dus komt hij er niet voor niks...

Michel: Ik vind het moeilijk. Het is altijd donker, want je werkt altijd 's nachts. Je kunt niet zien wat iemand doet. Misschien heeft hij wel tien stokken onder zijn arm. Als ik echter voor mezelf zou weten dat hij zou schieten, dan zou ik ook schieten. Ik laat me toch zeker tijdens mijn dienstplicht niet door een of andere idioot door mijn kop schieten.

Soms hoor je knallen, dan zijn ze ergens konijnen aan het jagen.

Richard: Het is altijd heel onzeker... wat ik zou doen dat weet ik niet... het hangt van zoveel factoren af... je moet het meemaken... het is je eigen gevoel op dat moment... het aantal meters tussen jou en die ander... is het er één of zijn het er meer...

Terry: De coördinatie is ook slecht, dat maakt zaken onduidelijk. Laatst kwamen een aantal jongens uit ons peloton op een

terrein en zagen daar ineens een grote groep gecamoufleerde soldaten lopen. Niemand wist ergens van. Blijkt het dat een andere compagnie daar een oefening heeft. Het werkt allemaal langs elkaar heen.

Theo: Soms hoor je knallen, dan zijn ze ergens konijnen aan het jagen. Maar ja, dan word je toch wel goed zenuwachtig. Het kan net zo goed zijn dat ze op jou schieten.

Helicopters mollen

Als je op zo'n complex rondloopt, denk je dan aan je eigen hachje?

Theo: Schijnbaar word je op de een of andere manier gebrainwashed, want daar denk je dus niet aan. Het is altijd pikke-donker en achter elke boom kan iemand staan. En de mensen worden tegenwoordig steeds gekker. Het wordt criminelen steeds lastiger gemaakt, dus ze gaan zoeken. Maar voor de meesten onder ons is het echt 12 maanden doorkomen, die weten niet eens wat ze doen.

Richard: Als je met die gedachte rond gaat lopen word je aardig labiel, dan krijgen ze niemand meer voor die vredesbewaking.

Op het moment worden bij de luchtmacht...

Terry: Vredesaktivist of niet, ze moeten van het materiaal afblijven! Maar we mogen niets doen, we moeten de marechaussee laten komen.

Theo: Al hebben ze het op het materiaal gemunt, wij zorgen voor het materiaal, dus zijn wij het materiaal. En al willen ze ons in principe niets doen, als wij met wapens op hun gericht staan denken zij misschien aan noodweer en dan weet je maar nooit.

Michel: Ik zou niets doen hoor. Zolang het geen wapens zijn voel ik me niet verantwoordelijk voor het materiaal. Ze slopen maar wat ze slopen willen. 't Is maar een jaar dienstplicht!

Theo: Ik zou zo'n helikopter verdedigen. Ze horen daar gewoon niet te komen. Het

woord van je verwacht.

Richard: Er is misschien één reden om het te verdedigen. De sergeant of de luitenant geven je het als taak. En als je je taak niet goed uitvoert ben je wel verantwoordelijk. Als ze die helikopter onder jouw ogen mollen, terwijl jij de taak hebt die te bewaken, dan ben jij verantwoordelijk.

Michel: Daar ben ik het niet mee eens. Het hek dat om zo'n complex staat daar kan een kip doorheen. Als je het een beetje professioneel aanpakt, kan je elk militair object kraken. Ik was dan ook helemaal niet verbaasd van die helicopters. En je gaat toch geen mensen aanvallen voor zo'n ding?!

Je gaat toch geen mensen aanvallen voor zo'n ding?!

Theo: Ja, als iemand wacht tot de patrouille weg is, dan komen ze voorlopig niet meer. Maar als ik er ben toevallig, dan zal ik het verdedigen, desnoods met geweld.

Michel: Waarom zou ik, zolang ze mij niets doen, mijn maten niet in gevaar zijn en er geen wapens gestolen worden, maakt het mij niet uit. Zullen ze een vrachtwagen kapot maken...

Richard: Het hangt er voor mij ook van af wie er achter me staat. Is dat een sergeant en zegt hij ingrijpen, dan zal ik dat doen.

Terry: Je zal wel moeten. Maar dan ben je ook van de verantwoordelijkheid af. Je schakelt jezelf op dat moment uit en je wordt een werktuig van het leger, een verlengstuk van een hogere. Als hij zegt ingrijpen, dan doe ik dat; als hij zegt schieten, dan doe ik dat ook.

Richard: Ja, op dat moment neemt hij de verantwoordelijkheid op zich. Alhoewel... eigenlijk denk ik dat je het nooit goed doet als er iets moet gebeuren. Die geweldinstruktie lijkt wel zo duidelijk, maar als je schiet doe je het fout en als je niet schiet doe je het niet goed.

En het probleem is dat je nooit weet wie je tegenkomt. Het is of een idioot, of een crimineel of een vredesaktivist en op die laatste mogen we niet schieten.

Eigen verantwoording

Is er een verschil tussen je persoonlijke verantwoordelijkheid en je militaire verantwoordelijkheid?

Michel: Natuurlijk!

Richard: Je persoonlijke verantwoordelijkheid schakel je uit, ik wel tenminste.

Theo: Dat kan ik niet uitschakelen. Als ik iemand zou verwonden dan blijft me dat niet alleen bij, maar ik zou me ook schuldig voelen. Of de sergeant het nu gezegd heeft of niet. Dat kan ik dan niet meer van me afzetten. Wat ze me daar ook over leren. Dat heeft te maken met verantwoordelijkheid die ik zelf voel.

Michel: Kijk, zoals we al eerder gezegd hebben klopt er op dit onderdeel niks van.

Terry: Ze kunnen niet eens zorgen dat er WC-rollen in de WC's zijn.

Michel: Er klopt dus niets van. Van ma-

Je persoonlijke verantwoordelijkheid schakel je uit... ik wel tenminste.

nagement hebben ze niets begrepen, organisatie bestaat gewoon niet. Als zij hun taken niet goed uitvoeren, waarom zou ik het dan wel doen? Dus waarom zou ik schieten...?

De naam Van Heutz wordt meestal op de soldaten afgeschoven. En dat is natuurlijk allemaal wel leuk, maar als er geen goede leiding is en geen goed management, dan kan je moeilijk veel van de jongens verwachten. De schoolperiode is gewoon goed geweest. Daar lopen mensen die weten wat ze doen. Die wisten waar ze het over hadden en daar had ik dus respect voor. Maar nu hebben we dienstplichtig kader en die weten soms nog minder dan wij. Soms moet ik gaan vertellen hoe iets werkt, nou dan is het gezag ook weg.

Richard: Maar ze hebben wel de verantwoordelijkheid en die houden ze maar ook! Soms, als ik vind dat ze ongelijk hebben dan zeg ik dat wel en soms luisteren ze. Maar op zo'n complex waar de verantwoordelijkheid belangrijk wordt en zij vinden dat ze een bevel moeten geven, dan krijgen ze ook de verantwoordelijkheid.

Afschuifstysteem

Terry: Het is één groot afschuifstysteem, als er iets fout gaat... schuif het dan altijd op een hogere af.

Richard: Het is wel opvallend dat het, als er echt iets gedaan moet worden, het altijd

de KVV-ers en de beroepssergeanten zijn die het op moeten knappen. Het dienstplichtig kader weet niet wat ze moeten doen.

Theo: Maar ze worden ook niet serieus genomen.

Michel: Ik vind dat toch een fout van de beroeps, je kan dat niet op het dienstplichtige kader afschuiven. Mensen die een verantwoordelijke functie hebben moeten door de beroeps worden ingelicht en niet door ons. En dan hoor ik een officier een opmerking maken over die 'dienstplichtige kut sergeant'. Dat zegt zo iemand letterlijk en zo wordt er ook over gedacht. Maar ik zit daar wel bij. Ook wij; wij zijn dienstplichtig en dus moet je maar 12 maanden gewoon doen wat er gezegd wordt en voor de rest je kanis dichthouden en geen mening hebben. Zo wordt er op het onderdeel gedacht.

Terry: Laatst was ik op een beëdiging. De vaandrig werd luitenant en ik was samen met twee anderen uitgenodigd op de receptie. Ze staan daar op een rijtje en iemand houdt een toespraak: Luitenant, u heeft een goede diensttijd gedraaid. U heeft gewerkt met minder opvoedbare kinderen en nog meer van zulke opmerkingen. Gewoon waar wij bijstaan! Terwijl je toch gewoon als militair je best wil doen. En dan krijg je even te horen dat je een minder opvoedbaar kind ben. Ik ben toch geen debiel of wel?

Het is één groot afschuifstysteem, als er iets fout gaat...

Ik kan me voorstellen dat je dan gekwetst bent...

Terry: Echt wel! Je staat gewoon voor lul daar. Ik ben korporaal, een erkenning dat je goed je best doet, en ik wil beroeps worden. Dan word je (leuk) uitgenodigd voor zo'n receptie en dan krijg je dat te horen...

Michel: En dat terwijl ik en een aantal anderen een betere opleiding hebben gehad dan menig beroeps. Alleen omdat ik er niet voor heb gekozen om een onderofficiersopleiding te gaan volgen...

Voorlichting

Richard: Ik heb niet eens die keus gehad. Ik ben niet voorgelicht over de mogelijkheid. Je had een kwartier om zo'n formulier in te vullen. Dus kijk je elkaar eens aan en begint maar te kruisen. Wist ik veel wat alles inhield. Als ze je nu eens goed voorlichten, dan weet je waarvoor je kiest.

Als ze je nu eens goed voorlichten, dan weet je waarvoor je kiest.

Terry: En niet alleen binnen de kazerne bestaat een naam over soldaten bij Van Heutz. Ik zat een keer in uniform, zwart sjaaltje om, in de trein van Rotterdam naar Vlaardingen. Ik zat drie weken in dienst, hoor ik: 'Hé, jij zit bij Van Heutz, dus jij hebt een strafblad...' Hallo... hoezo? 'Nou, je zit toch bij Van Heutz!'

En dat in de trein, waar al die mensen bij zitten, dan voel je je toch vreselijk daar.

Richard: Je hebt een naam voor je het weet. Michel: En het slaat nergens op. Als je dan toch bewakingsmensen hebt, zorg dan dat het goed georganiseerd is, zodat je ook verantwoordelijk kunt zijn voor je taak. De beroeps maken het alleen maar erger, het ligt echt niet alleen aan de dienstplichtigen. Wij hebben een goede militaire training gehad en we zijn gewoon een goed peloton.

Carine van Hinte

VRAGEN STAAT VRIJ.

Hoor je het?

Je maat vertelt hoe stom de wachtmeester reageerde.

'Die man ging totaal uit zijn bol. Dreigen dat hij deed. En niet alleen mij. Hij zou de hele kamer wel eens te grazen nemen.'

Hoor je het?

Je hebt een nieuwe broek gekocht, voor een spotprijsje.

'Ja maar... er zit een fout in. Daar ga ik niet mee lopen. Een rot winkel! Laat ik die verkoper niet tegenkomen!'

Hoor je het?

Je kamergenoot moest in dienst op een ongunstig moment.

'Wat een ambtenarij. Ze houden ook nergens rekening mee. Moest ik mijn studie afbreken. Voor die rot dienst.'

Hoor je het?

Een heel verhaal: boosheid, teleurstelling, 'n grote tegenvaller.

Hoor je het?

Geen woord over wat je maat had gedaan, zodat die wachtmeester kwaad werd.

Geen woord over dat jij niet goed had uitgekeken toen je die broek kocht.

Geen woord over het feit dat het bij jouw kamergenoot zo'n administratieve chaos is, dat hij zelfs zijn waarschuwingsooproep niet had gezien, laat staan uitstel gevraagd.

Iedereen doet, maakt keuzes. Soms wordt er goed bij nagedacht, heel vaak te weinig of onvoldoende. Met soms vervelende gevolgen.

Je ziet het bij anderen?

Zie je het ook bij jezelf?

Wegkruipen voor de consequenties, voor de verantwoordelijkheid van keuzes, al of niet bewust gemaakt.

Of niet soms?

Steven

VREDE EN VEILIGHEID

Waar gaan we naar toe
voor vrede en veiligheid?
We weten het niet.
We horen het wel van de
overheid.

Wat doen we
voor vrede en veiligheid?
We weten het niet.
We zijn tot alles bereid.

Wat mag onder de vlag
van vrede en veiligheid?
We weten het niet.
Da's niet onze
verantwoordelijkheid.

We brengen 'hen'
vrede en veiligheid!
Dat weten we wel.
Thuis kunnen ze wel even
wachten...

Daphne

TERUG

Nog steeds schrik ik als ik een Duitse stem hoor, *nog steeds!*

Drie dagen voordat ik werd opgepakt had ik mijn achttiende verjaardag gevierd. Ik had nooit verwacht dat ze me zo vlug zouden pakken. Ik was maar een schriel jongetje.

Ze brachten ons naar Utrecht. Twee nachten zaten we in grote loodsden. Daarna gingen we op transport, met de trein naar Duitsland. We deden er voor mijn gevoel wel drie dagen over. Kregen niet te eten, soms wat water, en stinken, stinken... Die lucht ruik ik nog steeds als ik er aan denk. Een 'aardige' soldaat vertelde dat we naar Beieren gingen om daar in een glasfabriek te werken. De mannen waren naar het front en het werk was te zwaar voor de vrouwen.

Toen we hier aankwamen moesten we lopen naar het Lager.

Rotweer, honger en moe, doodmoe...

Iedere dag moesten we lopend naar de fabriek, anderhalf uur heen, als we tenminste tempo maakten. Over de terugweg deden

we zeker twee uur. Wat wil je na twaalf uur werken.

In het begin hadden we goed te eten. Beter dan thuis. Daar hadden ze zelf natuurlijk ook belang bij.

Later werd het minder.

Als je een 'goede' hulpkracht was kreeg je meer vrijheden. Dan mocht je buiten wonen. Er waren ook jongens die hem smeerden. Dat durfde ik niet, ik wist niet eens waar ik zat.

Ik paste me aan, dat leek me het beste. Ontmoette een meisje en na een half jaar mocht ik buiten wonen. Ik kwam terecht op een boerderij vlak bij de glasfabriek. Bij een weduwe wier man in de Eerste Wereldoorlog was gesneuveld. Haar zoons lagen nu ergens aan het front. Een lief mens, ze deed me aan thuis denken. Ik had het bij haar wel goed.

Ik, een Amsterdamse jongen, moest 's morgens de beesten verzorgen. Dan naar de fabriek en 's avonds koeien melken. Dat heeft ze me geleerd.

Trouwens, geloof me, de beesten hadden

het daar beter dan de meeste dwangarbeiders. De Polen en de Fransen, die hadden het slecht. Ik had het niet zo slecht getroffen...

Maar weet je wat raar is, sinds ik in de WAO zit word ik 's nachts wakker. Dan zit ik weer in die trein, sta ik bij die oven, voel weer die hitte, zie hoe iemand in elkaar geslagen wordt, omdat hij niet snel genoeg werkte. Voel weer de stok van de werkmeester, een echte nazi.

's Nachts ben ik weer hier, nu al wel drie jaar, iedere nacht.

Mijn jongste dochter, die heeft gestudeerd, die vond dat ik terug moest. Om het te verwerken zei ze, om er om te huilen.

Huilen, dat doe ik nu al vier dagen. Eerst in het concentratiekamp hier vlakbij, gisteren in het Lager en vandaag tussen de toeristen bij die hete oven.

Ik moest terug om te kunnen huilen.

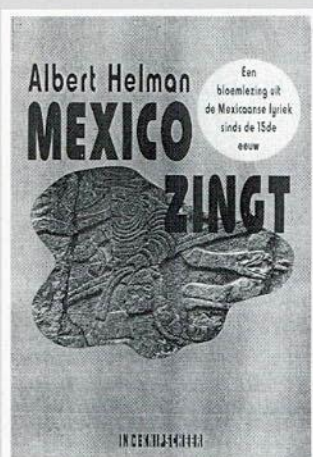
WIKLA

GEDICHT

MEXICAANSE POËZIE

In het vorige nummer beloofde ik terug te komen op de bundel *'Mexico zingt'*, een bloemlezing uit de Mexicaanse lyriek sinds de 15e eeuw. Albert Helman bracht hierin een persoonlijke, maar representatieve en door hem zelf vertaalde selectie bijeen uit de poëzie van Mexico vanaf de pre-columbische tijd. Helman (Suriname 1903) heeft jarenlang in Mexico gewoond en vier van zijn vele tientallen romans spelen zich daar af, het zogenaamde 'Mexico-kwartet' waarvan het laatste deel ('Zusters van Liefde') in 1987 verscheen.

Al in 1937 publiceerde Helman een 'Beknopt overzicht van Mexico's dichtkunst', dat nu werd omgewerkt en sterk uitgebreid tot *'Mexico zingt'*. Aan de 70 pagina's gedichten gaat een bijzonder leerzame inleiding van 50 pagina's vooraf. Na een hoofdstuk over de dichtkunst van de oude Indianenvolken – Olmeken, Tolteken, Maya's, Azteken e.a. – komt uitvoerig de lyriek tijdens de Spaanse overheersing aan de orde. Daarbinnen wijdt Helman maar liefst 12 pagina's aan een dichtende non, de 'formidabele figuur' Juana Inés, die hij vergelijkt met o.a. Teresa van Avila, Hildegard von Bingen en Hadewych. Rond haar 18de trad zij in 1667, na zekere liefdeservaringen, in het klooster en bleef daar tot haar heroïsche dood (tengevolge van de verzorging van pestlijders) in 1695 onder de naam Sor Juana Inés de la Cruz. Ze was een strijd bare non 'die fel opkwam voor gelijke rechten voor beide seksen, geheel in strijd met de geest van haar tijd en milieu'. Uit haar zeer omvangrijke en veelzijdige literaire oeuvre nam Helman acht gedichten op, waarvan het beroemde en kritische 'Redondillas' hier is afgedrukt. Haar scherpe analyse van mannelijke schijnheiligheid heeft na 300 jaar nog weinig aan realiteitswaarde ingeboet.

Verder volgen nog hoofdstukken over de Romantiek in de 18e en 19e eeuw, de 20ste eeuwse dichtkunst (tot 1966) en de volkspoëzie van Indio's, criollo's, mestiezen, negers en mulatten. Van die, veelal anonieme, volkspoëzie zijn hier ook enkele voorbeelden opgenomen. Boeiende bundel!

Albert Helman: Mexico zingt. In de Knipscheer, Amsterdam 1992. 135 blz. f 29,50. (FS)

SOLDATENLIEDJES

1
Ben ik dood, weer klei geworden,
maak van mij een waterkruik.
Als je, naar mij dorstend, daarvan
drinkt en met je lippen zou
blijven kleven aan zijn rand-
komt dit door de vele kussen
die ik je nog geven wou.

2
Ik wil niets meer bezitten
dan wat de patroon mij ontnam:
een boerderij met wat kippen,
een vrouw en 'n boterham.
Een akker waarin ik kan stoppen
wat graankorrels en een gezang
om, *Comadre*, te leven zonder veel zorgen,
met jouw liefde en met mijn kroost,
wat zoenen en wat voer tot troost
en een paar lasten maïs voor morgen...

(Uit de revoluties van Villa en Zapata)

AFTELLIEDJE

Meneer en Mevrouw, dat zijn hoge
personen
en Juan de Soldaat, hij verdedigt die twee.
De Landman draait op voor het drielal hun
lonen,
de Arbeider werkt voor die vier zich
in 't zweet.
De Landloper eet wat die vijf overlaten,
de Woekeraar echter berooft alle zes.
De Advocaat weet die zeven heel slim te
bepraten,
de Kroegbaas benevelt de acht opperbest.
Aan 't negental geeft de Pastoor absolutie,
de Dokter bezorgt alle tien de executie,
de Doodgraver stopt de elf in de grond
en de Duivel gaat met het dozijn netjes
strijken.
De dertien, waar staan deze schurken te
kijken?
In onze Regering, daar hangen ze rond.

(Uit de jaren '30, maar ...ubique nunc et in aeternum waar!)

REDONDILLAS

Redeloze mannen die zonder veel reden
vrouwen aan allerlei schuldig heet,
zonder dat aan haar lichtzinnigheden
gij uzelf allermeeest schuldig weet;
Als gij eerst met de grootste druk
haar verongelukken laat,
waarom verwacht ge dan goeds van uw
nuk
nu gij haar aanzet tot het kwaad?

Hoe ze u weerstaan, gij wilt haar breken,
om daarna met zwaarwichtigheid
dat te noemen 'lichtzinnigheid'
wat tot stand kwam door veel smeken.
't Lijkt erg op de dwaze moed
van het kind, dat als de geesten
zich verkleedt, en dan het meeste
nog zichzelf schrikken doet.

Met uw domme ijdelheid
wilt gij haar die gij verleidt
wel een Thaïs laten zijn,
maar is ze uw vrouw: Lucretia-rein!
Vindt men nog een dwazer waan
dan die van de man misschien,
die de spiegel aan laat slaan
en klaagt dat hij dan niet kan zien?

Met uw misgunst en uw gunst
doet gij allen insgelijks:
mort als men niets vrij's u gunt,
spot als men u gunst bewijst.
En uw mening is niets waard,
want zij die zich kuis bewaart,
heet ondankbaar: doch een koe
en lichtzinnig, geeft ze toe.

Ge oordeelt altijd ongerecht
en meet met dubbele maat:
de ene noemt gij 'wreed en slecht',
de andere 'makkelijk' – als het gaat.
Uw geliefden geeft ge zorgen,
vleugels aan hun flodderigheid,
maakt ze slecht, en wilt dat morgen
gij de man van engelen zijt.

Wie heeft groter schuld te boeken
bij een hartstocht zonder halt,
zij die valt voor 't lang verzoeken
of wie zoekt dat de ander valt?
Wie wordt schuldiger bevonden,
welke zonde het ook geldt;
zij die zondigt voor het geld
of wie geld heeft voor de zonde?

Waarom wilt ge dan nog laken
wat gij zelve hebt gedaan?
Accepteert wat gij woudt maken,
maakt ze zoals ze u aanstaan.
Maar bij alle kwaad en last
die bij uw verdwazing past,
zijn er goddank toch nog vrouwen
die, al klaagt gij, u wantrouwen.

Wie moet evenwicht haar schenken
– waar uw liefde toe verplicht –
als de onwilligen u krenken
en u boos maakt wie gauw zwicht?
Laat 't verleiden achterwege,
daarna kunt ge op betere grond
schuldig noemen wie niet geven
aan hun deugd het volle pond.

Heel veel wapens moet men steken
om uw euvelmoed te wonden,
want met uw belofte en smeken
dient ge duivel, vlees en zonde.

(Sor Juana Inés de la Cruz)

KEUZE MAKEN GEEFT VERANTWOORDELIJKHEID

Nog ben ik liever aambeeld dan wie slaat
LOUIS DE BOURBON, BRUGGE, 1974.

De kalender gaf aan dat het oktober 1955 was. Er werd een keuze gemaakt. Keuzes kun je alleen maken als je weet waartussen je moet of mag kiezen. Geen keuze maken is trouwens ook kiezen. In dit geval was er een keuze gemaakt tussen het werk aan automobielen voor f 7,50 in de week of het werken aan vliegtuigen voor f 45,- in de maand.

De keuze werd mede bepaald door allerlei 'secundaire arbeidsvoorwaarden' die heden ten dage de militair wat wereldvreemd in de oren zullen klinken. De keuze was gemaakt.

Ondanks het net afgelopen Korea-avontuur en de opgroeperiode die lag tussen 1940 en 1945 was er niets te vinden van een 'heilig vuur' om het land te verdedigen. Er was zuiver gekozen voor eigen doelstellingen. Een vorm van eigen belang. Het te ontvangen loon zou het hulpmiddel zijn om die eigen belangen te bevredigen. Normale zaak voor de huidige 'jobhoppers'. Keuzes maken op grond van persoonlijke drijfveren en eigenwaarden. Het eigen belang van de betrokkene medebepalend laten zijn voor de richting en inrichting van het geheel.

Een spel

Het 'andere leven' begon met zes maanden militaire opleiding in Nijmegen. Ook daar kreeg je geen directe voorlichting wat het nu precies inhield, het militair zijn. Ja, er werd vanaf de eerste dag op gehamerd dat

je onder de krijgstuicht viel, maar enige verdere onderbouwing, om onder je gedane keuze een bodem te timmeren, was er niet bij. Ik denk dat de toenmalige bedrijfscultuur nog niet zover was. Stormbaan, speedmars, bajonetvechten, schieten, geweer-gymnastiek het ging aan je voorbij als een soort spel. Het hoorde erbij, het was voor het 'lijdend voorwerp' iets dat hij moest doorlopen om straks aan vliegtuigen te mogen werken.

Er kwamen bij sommigen wel enige vragen op, maar die werden door het geconditioneerde groepsgezag ver weg gehouden van 'de realiteit', het soldaatje spelen. Daarbij werd er een soort sfeer gekweekt rond enige personen die al iets meer ervaring hadden dan wij, broekjes. Een soldaat der eerste klasse met KNIL-ervaring was de bron van allerlei 'grote soldaten'-verhalen. Een Squadron commandant met een haast

onuitsprekbare naam, was de andere bron van kennis. Niet dat we precies wisten wat deze mensen nu allemaal hadden gepresteerd, maar ze hadden wel een sturende invloed op onze gemaakte keuzes. Zij waren voor ieder de stille voorbeelden van 'de soldaat', de militair.

Verantwoordelijkheid

Na zes maanden militaire opleiding werd je geacht geoefend soldaat te zijn. Na de oorlog stuurde de politieke leiding van Nederland jonge mensen naar Indonesië met minder militaire opleiding dan wij in de jaren vijftig.

Maar gedurende deze zes maanden had er zich niet één militaire meerdere bekommerd om de gedane keuze aan te kleden met de daarbij horende verantwoordelijkheid. Ook in de jaren daarna heb ik van werkgeverskant niets gehoord dat in die richting ging. Ja, de Wet op de Krijgstucht en de Wet op het Militair Strafrecht werden gedurende de gehele diensttijd verwerkt in allerlei 'refreshment' leergangen, dat mocht je ook absoluut niet vergeten. Maar van enige menselijke invulling van het waarom je je wapen zou gebruiken tegenover je medemens, was geen sprake.

Je werd gevormd tot een 'cultuurloos' iemand die een perfect collectief gedrag ten toon kon spreiden. Er was een 'soldaten-cultuur', maar bij het vaststellen van deze cultuur heeft geen soldaat mee mogen doen. Ze rolden en rollen er gewoon in! Die cultuur werd en wordt door anderen voorgeschreven en het niet voldoen aan die cultuurnormen, geen bijdrage leveren aan de organisatiedoelstellingen, werd en wordt al of niet door de groep of leiding rechtgezet. De bijdragen werden eigenlijk geleverd uit angst voor straf en/of ontslag. Iets dat heden weer ingang vindt in de stilaan afknabbelende krijgsmacht.

Waardensysteem...

De gemaakte keuze werd in de loop der jaren omgezet in een soort waardensysteem. De soldatencultuur werd omgezet in betekeniswebben die voor deelnemers aan die cultuur, allen hun eigen waarden hadden. Deze symbolenstelsels waarmee de soldaten hun leven en wereld definiëren, waarin ze samen verstrikt zijn, laten zien dat ze eigenlijk, op de keper beschouwd, niets menselijks hebben.

Mensen, los van hun cultuur, zijn hulpeloze gedachten met heel weinig bruikbare instincten, nog minder herkenbare gevoelens en nauwelijks verstand. Voor de 'men-

selijke cultuur' komt dan de 'soldaten cultuur'. Die is ervoor gemaakt om tot goed lopende vechtmachines te komen, zonder dat de soldaat uit die tijd er ook maar aan dacht iets te veranderen. Hij had een keuze gemaakt en was één van hen. Een geheel met het bestaande waardensysteem, waarvan hij ook nog geheel afhankelijk was. Zonder ooit gewezen te zijn op zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van zijn medemens.

... in beweging

In het begin van de zeventiger jaren stonden weer vele militairen voor een keuze. Het soldatencultuursysteem stond onder druk. Het was in beweging. Ook mijn gedachtenbeeld was in beweging. Aangekomen op de leeftijd waarop je weer een keuze moet maken. Blijven in- of afhaken van die soldatencultuur. Aangezien je sociaal/economisch afhankelijk bent geworden van je werkgever en op een voor de arbeidsmarkt ongunstige leeftijd bent gekomen, is de keus voor velen eenvoudig. Maar weer zonder een invulling van de aan het soldaat zijn gekoppelde verantwoordelijkheid.

Ook de werkgever kwam onder invloed van de maatschappijvisie. Hij kwam aanpakken met een aantal, voor sommigen verhelderende, zaken. Het STUMIK (Stuurgroep Maatschappelijke Invloeden Krijgsmacht) rapport en INVOLU (interne voorlichting luchtmacht) waren er twee van. Deze zaken hebben de eerste aanzet gegeven om eens na te denken over het beeld van de soldaat.

Bij het *fysieke beeld* van de soldaat zien we hem te midden van het oorlogsgeweld. Maar dat beeld is gevormd en aangedragen door het 'spel van oefeningen' en de media/film. Geen oorlogservaringen als soldaat, niet hebben bij kunnen dragen tot de vorming van dit fysieke beeld. De alledaagsheid van de oorlog, het vechten, het doden is gevormd door spel. We denken dan ook dat het een spel is.

Het *morele beeld* van de soldaat doet mij vragen naar het waarom en het waartoe van een oorlog. Wat bindt een soldaat aan zijn land en aan de zaak waar zijn land oorlog voor voert? Wat betekent het soldaat zijn in een oorlog?

Als derde het *tijdsbeeld*. Hoe stond en staat de soldaat er voor? Wat deed en doet het tijdsbeeld van de soldaat met zijn fysieke en zijn morele beeld?

Praten

Dit gaf problemen voor vele militairen van hoog tot laag. Problemen die moesten worden uitgesproken. Gepraat werd er tijdens de humanistisch geestelijke vormingsdagen/uren. Dan blijkt het zo diep en zo scheef te zitten, dat het niet valt uit te praten. De minister van Defensie uit die tijd legde daar nog eens overheen zijn politieke eis 'Befehl ist Befehl': een soldaat moest doen wat hem bevolen werd.

Weer moest er een keuze worden gemaakt. Maar nu was er een stukje verantwoordelijkheid geboren. Ik (en met mij anderen) ben zelf verantwoordelijk voor mijn daden (en mijn gedachten). Het VVBK (Vredes-

en Veiligheids Beraad Krijgsmacht), werd opgericht, vrijwillig dienende militairen die in hun positie zich ervan bewust waren dat niet alle opdrachten onvoorwaardelijk uitgevoerd konden worden. Er werd gepraat en gepraat, de verantwoordelijkheid groeide en groeide. Alleen hij die in die tijd een keuzemogelijkheid had, iets waar hij tussen kon kiezen, kon een keuze maken. De meerderheid was sociaal/economisch nog sterker van de werkgever afhankelijk dan de voorgaande jaren.

Geen keuze kunnen maken en een groeiende verantwoordelijkheid, houdt in dat je de energie ergens anders op gaat richten. Met de bestaande cultuursymbolen werd gemanipuleerd, er werden nieuwe gecreëerd. Het bestaande referentiekader werd gede-codeerd. Het handelingsveld bleef de soldatencultuur, het object werd de soldaat. Het 'instituut soldaat' moest *gedeconform* worden tot instituut waarin je weer als mens kunt functioneren.

Opnieuw voor de keuze gesteld worden. De keuze die gemaakt werd was die van *de mens als zingever* binnen de cultuur en niet langer als uitvoerder van de cultuur.

De mens als zingever

Het algemene tevredenheidsniveau van het individu is bepalend voor de mate van zingeven aan de organisatie. De keuze was gemaakt, de verantwoordelijkheid die deze keuze met zich meebracht, aanvaard.

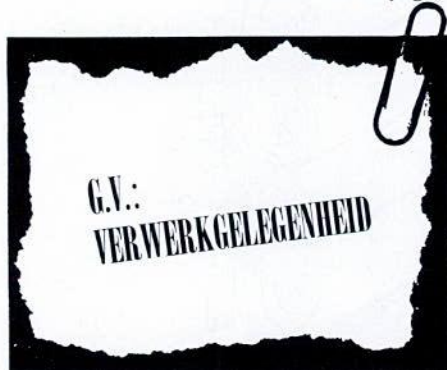
Vanaf 1975 was dat de doelstelling geworden van een klein wietje in het grote geheel. De keuze hield in dat er kennis opgedaan moest worden. Kennis van buiten de organisatie. De mens leren kennen in zijn 'eigen-waarden-relaties' en deze gevonden menselijke eigen-waarden-relaties enten in de soldatencultuur. Een strijd op zich.

Probeer eens je collega's of militaire meerdere duidelijk te maken dat het geconditioneerd zijn inhoudt dat als je je weer als mens wilt opstellen, je gedeconditioneerd moet worden. *Mens zijn is niet geconditioneerd zijn*. Vallen en opstaan met steun van ontwakende collega's. Maar blijven staan voor je gemaakte keuze en de verantwoordelijkheid aanvaarden.

De mens levert zijn bijdragen aan de activiteiten tot de totstandkoming van de doelstellingen van de organisatie, vanuit zijn eigen waarde. Hij geeft alleen van daaruit betekenis, zin aan het geheel als organisatie. Ook een soldaat, een militair.

Dat heb ik gemist bij het maken van al mijn keuzes binnen de organisatie. Al bijna 37 jaar lang.

Pieter F. W. de Jager

DE HELM

Zal ik de helm even laten zien? Loop maar even mee naar het schuurtje. Nee, de helm mag niet in de kamer van moeder de vrouw. Wat geweest is is geweest, dat moet je vergeten, streep erdoor, zegt ze.

Dit ding heeft mijn leven gered, zowaar als ik hier sta.

Die deuk hier... daar is een kogel afgeketst, hier is er een dwars doorheen gegaan. Ik had alleen maar een schram in mijn nek, het litteken zit er nog. Precies op tijd draaide ik mijn hoofd af.

De andere drie waren dood. Eentje heeft wel drie kwartier liggen gillen. Later zag ik dat hij een voltreffer dwars door zijn buik heeft gehad. Alles lag eruit, luguber, heel luguber. 't Was in Nieuw Guinea. We waren op ronde, gewoon routine. We liepen wat te praten over de post die we 's ochtends hadden gekregen. Iedereen was gelukkig, voor zover je dat daar natuurlijk kan zijn. Eentje was er vader geworden van een tweeling, twee jongens. Zonder dat we het in de gaten hadden waren ze rondom ons. Een hinderlaag. Als ik het mijn kleinzoon vertel vraagt ie: 'net als in Tour of Duty, opa?'

Net als in Tour of Duty, het loopt alleen anders af. Mijn helden gingen dood, alleen ik leef. Gered door die helm.

Toen ze begraven werden zei een geestelijke een gebed. Iets over gesneuveld zijn voor een goed doel. Gelul... jonge kerels, zomaar kapot geschoten, voor een goed doel...

Tegen mij zei hij dat ik het wel zou vergeten: 'je hebt een jonge flexibele geest, je redt het wel'.

De jongens zijn posthuum geëerd. Nou, daar heb je wat aan.

We eren je posthuum en dan vergeten we je.

Deze helm heb ik bewaard, het is mijn leven.

Die geestelijke had het mis. Die jonge flexibele geest is al veertig jaar geen avond gaan slapen zonder dat ie er aan dacht.

Die jonge flexibele geest wordt 's nachts gillend wakker, omdat hij weer in die hinderlaag ligt, de kogels om z'n oren hoort fluiten, het gillen van z'n maat...

Wat geweest is is geweest, dat moet je vergeten, een streep er door.

Maar die helm, die helm die bewaar ik zo lang als ik leef.

WIKLA

DE LUCHTMOBIELE BRIGADE

Een verantwoorde keuze in het licht van de regeringsverantwoordelijkheid?

Maak je keuzen en vloeien daar dan de verantwoordelijkheden uit voort of heb je verantwoordelijkheden, waardoor het maken van keuzen bepaald is? Of om het concreter te stellen: Eerst neemt de regering het besluit een luchtmobiele brigade in het leven te roepen, waaruit een bepaalde verantwoordelijkheid voortvloeit, onder meer met betrekking tot het wel en wee der man-schappen. Of omgekeerd: De regering heeft de verantwoordelijkheid voor het wel en wee harer burgers en dus ook soldaten, een verantwoordelijkheid die de keuze bepaalt inzake het oprichten van een eigen luchtmobiele brigade?

Wat mij betreft gaan verantwoordelijkheden aan de keuzen vooraf. Bij de regering gaat het dan weliswaar om een collectieve verantwoordelijkheid, ook al is de minister formeel persoonlijk als minister verantwoordelijk voor zijn daden en die van zijn ministerie. Overigens zijn individuele en collectieve verantwoordelijkheid ook weer niet los van elkaar te zien, al gaat het uiteraard te ver alle toenmalige Duitsers persoonlijk verantwoordelijk te achten voor het wangedrag van hun regering tijdens de tweede wereldoorlog.

Wat is verantwoordelijkheid? Verantwoordelijkheid betekent toch belast zijn met een taak tot zorg, op de vervulling waarvan men kan worden aangesproken. Wie de verantwoordelijkheid heeft voor iets, heeft de taak voor dat iets te zorgen. Het is bij-

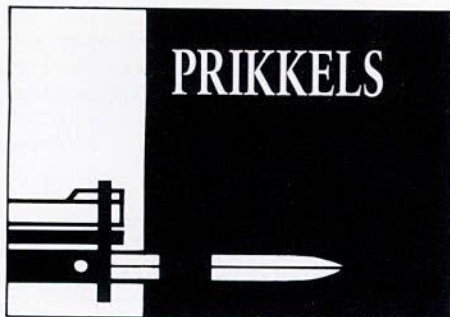
voorbeeld de taak van de mens ervoor te zorgen dat zijn leven en handelen gelukt, dat wil zeggen dat het goed is in de zin van in overeenstemming met zijn potenties, zinvol en rechtvaardig, aldus de filosoof Van Tongeren. Dat betekent dat de mens zowel

de zorg voor zichzelf heeft als voor anderen in de wereld. Volgens Van Tongeren betekent dat dus dat we talrijke taken hebben, taken die we niet willekeurig kunnen kiezen. Het gaat om een oorspronkelijk appèl, dat niet is opgelegd, maar dat zich wel bepaald door tijd, plaats en cultuur voordoet. De mens dient zich van die taak te kwijten, maar er zijn wel condities bij de mogelijkheid om mensen op die verantwoordelijkheid aan te spreken. Die condities kun je – al met Aristoteles – samenvatten met het begrip "vrijheid". Met instemming de redering van Van Tongeren volgend, dient vastgesteld dat tegenover die vrijheid onvrijwilligheid staat, die haar oorsprong kan hebben in onwetendheid, in vervreemding en dwang. Het aangesproken worden op je verantwoordelijkheid impliceert een anders kunnen.

Welzijn bevorderen

De regering en in het bijzonder de minister van defensie kan worden aangesproken op zijn keuze een luchtmobiele brigade gestalte te geven. Vooropgesteld dat de minister over de vrijheid beschikte zulks te doen. Dat wil zeggen vooropgesteld dat de minister niet onwetend was of zodanig vervreemd van internationale ontwikkelingen dat in feite de noodzakelijke vrijheid voor een keuze waarop je kan worden aangesproken zou ontbreken. We gaan ervan uit dat zulks niet het geval was. De minister heeft dus in volle vrijheid tot de luchtmobiele brigade besloten. Dit besluit houdt niet alleen het ontstaan van de onderhavige eenheid in, maar ook creëert het de materiële mogelijkheid deze eenheid in te zetten, een inzet in het kader van de VN, de WEU, de NAVO, de CVSE of in een ander kader. De verantwoordelijkheid van de minister en de regering betreft met name het optimale welzijn van onze burgers in welk kader ook de defensie functioneert. De vraag is echter of dit ultieme doel wel het meest efficiënt gediend wordt door de genomen beslissing. Is het realiseren van een luchtmobiele brigade wel te rijmen met het bevorderen van het welzijn van de Nederlandse burgers en in het bijzonder van die burgers die van die brigade deel uitmaken? Door een zeer belangrijk deel van de herstructurering van de krijgsmacht in een eigen snel inzetbare – tot zelfstandig opereren in staat zijnde – krijgsmacht te verwezenlijken wordt uiteraard de weg geopend naar het – om welke redenen dan ook – daadwerkelijk inzetten van die eenheid. Ook bij de minister kan bekend verondersteld worden dat dergelijke eenheden in het

PRIKKELS

KEUZES

Na de keus voor de broodvoorziening, volgde enige jaren later de keus voor een maatschappijvisie. Tot mijn functioneel leeftijdsontslag uit de krijgsmacht werd mij vaak medegedeeld, dat de combinatie van beroepsmilitair en de sociaal-democratie niet deugde. Weliswaar was de Partij van de Arbeid niet meer anti-militaristisch, maar een belangenbehartiger voor de beroepsmilitair was het bepaald niet. Daar zat zeker een grond van waarheid in. De discussie was dan of persoonlijke belangenbehartiging wel of niet het criterium moest zijn bij de keus voor het lidmaatschap van een politieke partij. Idealistisch was de combinatie van beide keuzes toch best te verantwoorden. Immers het verdedigen van de vrije wereld,

met daarbinnen een politiek systeem uitgaande van de menselijke gelijkwaardigheid en gelijke kansen voor een ieder. Zelfs toen partijgenoot Henk Vredeling minister van defensie werd, veranderde er weinig aan de kritiek.

Voor veel mensen is het maken van belangrijke keuzes heel moeilijk. Ze vrezen vaak de verantwoording die ze aan hun omgeving daarvoor moeten afleggen. Nog erger wordt het indien men nalaat een keuze te maken, omdat men vindt daar geen persoonlijk voordeel van te hebben.

Daarmee zijn we gekomen bij, zoals dat heet, de individualisering van de samenleving. Bij het maken van keuzes wordt het collectief belang ondergeschikt gemaakt. De politiek van 'blij dat ik rij' gaat het winnen.

We liggen niet meer wakker van het steeds groter wordende gat in de ozonlaag, maar wel van een deuk in onze auto.

De Urker visser vangt veel meer dan is toegestaan. Het lijkt hem niet te interesseren dat het visbestand in de nabije toekomst zo kapot gaat.

Maatregelen om verdere aftakeling van het milieu tegen te gaan zijn meer dan noodzakelijk. De politieke partij die dat radicaal voorstaat is helaas voor de meerderheid van de bevolking niet de eerste keus.

Cor Out

► geval ze met een zich – in tegenstelling tot de Golfsituatie – daadwerkelijk verdedigende vijand van doen krijgen, zeer grote risico's lopen. De slag om Arnhem heeft in de Tweede Wereldoorlog laten zien dat de hoofdmacht niet altijd in overeenstemming met in dit geval de sterspot op tijd de snel inzetbare brigade – toen divisie – zal bereiken.

Schietgebed

Ook de Amerikaanse rapid deployment force in Saoedië-Arabië heeft menig schietgebedje gedaan met het verzoek aan God of Allah ervoor zorg te dagen dat de krijgsmacht van Saddam toch maar niet zou doordringen op Saoedies grondgebied: de lichte bewapening van een snel inzetbare eenheid is immers niet tegen het groffe geweld van de zware wapens van de tegenstander opgewassen. In theorie heeft de minister een besluit genomen dat in de toekomstige praktijk heel wat minder succes en bevrediging voor de manschappen van de brigade zou kunnen opleveren dan de reclame thans belooft. Een andersoortige bijdrage aan het handhaven van de Nederlandse, Europese en mondiale veiligheid zou het risico voor de Nederlandse burgers die thans deel gaan uitmaken van de brigade ongetwijfeld verkleind kunnen hebben. En een dergelijke keuze zou meer in overeenstemming zijn geweest met de zorg voor het wel en wee voor onze burgers die we aan onze politici en vooral aan onze regering en in dit geval aan onze minister van defensie hebben toevertrouwd. Op grond van zijn verantwoordelijkheid had hij dus ook een andere, de veiligheid van Neder-

land en de wereld evenzeer of misschien nog wel meer dienende, beslissing kunnen nemen. In die zin was zijn keuze, voortkomend uit zijn verantwoordelijkheid en gebaseerd op zijn vrijheid, niet de meest verantwoorde beslissing.

Andere visie

Een andere visie is dat de minister weliswaar formeel verantwoordelijk is, maar dat zijn keuzevrijheid feitelijk slechts in geringe mate aanwezig is. Het binnenlands politieke krachtenveld, de invloed van de krijgsmacht en de internationale situatie en verplichtingen schrijven bepaalde keuzen al bijna verplichtend voor.

Een minister zal primair het budget van zijn ministerie willen verhogen, minstens handhaven en zeker zo weinig mogelijk willen verlagen. En indien een vijandloos tijdperk zich plotseling aandient, lijkt de bekostiging van een volledig nieuwe luchtmobiele brigade een wel zeer verantwoord manoeuvre om van het defensiebudget te redden wat er te redden is.

Vanuit het financieel welzijn van de krijgsmacht is het besluit om een luchtmobiele brigade op te richten in de gegeven situatie zeker verantwoord.

Maar als we mogelijke hoge verliezen aan mensenlevens op de ene schaal van de balansen leggen en het grotendeels heel houden van het defensiebudget op de andere, dan wegen wat mij betreft mensenlevens zwaarder dan de omvang van het defensiebudget, hoe belangrijk in allerlei opzichten dit laatste ook moge zijn.

Leon Wecke

LEVENSLANG

In ben in 1938 in dienst gegaan. Dat moest toen nog. Iedereen hier in Beieren ging. Het hoorde gewoon. Je vroeg je niet af of er andere mogelijkheden waren.

In het begin was het leuk. Ik heb de meest fantastische dingen gedaan.

Natuurlijk, het waren roerige tijden, maar toch...

Iedere jongen wil toch parachutespringen, duiken, een berg beklimmen?

Later werd het minder. Terwijl mijn officiële diensttijd er bijna opzat, moest ik naar Nederland, Hilversum. Daarna doortrekken naar de kust.

Het is daar erg mooi, in Nederland.

Gelukkig gaven de Hollanders de strijd snel op. Toch zijn er vreselijke dingen gebeurd. Dat zeg ik nu...

Toen was ik jong, deed wat ze van me verwachtten.

Een mooi land, Holland. Aardige mensen ook.

Mijn vrouw en kinderen willen niet dat ik erover praat, zeker niet met Hollanders. Die hebben een hekel aan ons, zeggen ze.

Kijk, je bent een kind als je in dienst gaat. Dat was vroeger zo en dat is nu zo. Binnen de kortste keren ben je veranderd, aangepast, uniform. Het systeem is perfect. Het werkt altijd, over de hele wereld.

Na Nederland ging ik naar Italië. Bij het schoonmaken van de wapens schoot er iemand door mijn hand. Terwijl de hele compagnie onderweg naar Afrika in een storm is omgekomen, lag ik in het hospitaal. Ik had geluk...

Zes weken later ging ik toch, met een andere groep. Afrika, daar heb ik onder Rommel gevochten, werd krijgsgevangen gemaakt en kwam pas in 1948 terug in Beieren. Alleen...

Toen al dacht ik dat het wellicht beter was geweest als ik ook was omgekomen. Later werd dat nog erger. Ik was alleen, er waren geen andere mannen van mijn leeftijd teruggekomen. Nou ja eentje, maar die was meer dood dan levend. Ook geboren in 1920, maar aan hem kon je tenminste zien dat hij in de oorlog was geweest.

Al die anderen waren gesneuveld, in Rusland, Frankrijk, Italië, Afrika of ... tja, wie weet waar.

Sinds die tijd leef ik eigenlijk niet meer.

Mijn vrouw en kinderen willen niet dat ik er over praat, verleden tijd, zeggen ze. Je moet vergeten, zeggen ze.

Leeftijdgenoten met dezelfde ervaringen zijn er niet.

Ja, er zijn wat van die nazi's, maar dat is niet mijn soort.

Ik was soldaat, gewoon soldaat en ik had geluk, ik bleef leven...

Soms, eigenlijk wel heel vaak, denk ik: was ik ook maar gesneuveld.

WIKLA

ZELF WETEN

overgestelde na: niet je eigen leven bepalen naar de voorschriften van anderen, maar wel rekening houden met anderen. Individualisering zonder de ander is niet mogelijk. Individualisering past goed binnen het moderne humanisme: zelf kunnen bepalen hoe je je leven wilt inrichten, maar altijd in relatie tot anderen. Dus ook de vrijheid van die anderen respecteren. Want respecteer ik de vrijheid van de ander niet, dan ben ik alleen maar een egoïst, die er later nog wel achter komt, dat er meer egoïsten zijn. Als ik de ander niet respecteer in diens vrijheid, kan ik moeilijk verlangen dat men mij daarin wel respecteert.

'Ze doen maar waar ze zin in hebben tegenwoordig.' Het is een veel gehoorde klacht. Want heel veel mensen hebben in de afgelopen decennia gekozen voor het motto: 'Dat moet ik toch zeker zelf weten.' Wanneer je zo'n onderwerp in een groep bespreekt, is na een uurtje praten ongeveer iedereen het er over eens dat het allemaal komt door de individualisering. Waarmee ongeveer bedoeld wordt dat de verworven individuele vrijheid doorgeslagen is naar: 'Dat zal ik toch zeker allemaal zelf wel bepalen.' Je dus eigenlijk nog weinig van iets of iemand aantrekken.

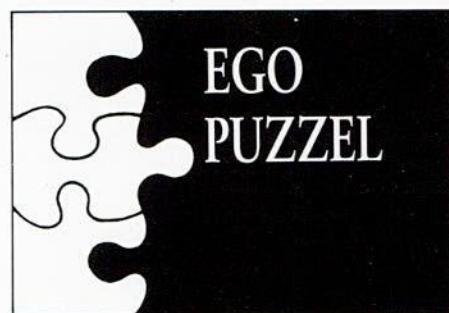
Maar dat is geen individualisering! Individualisering streeft juist het tegen-

Nog geen 50 jaar geleden trouwden mensen, omdat het zo hoorde en het daarom niet anders kon. Nu kun je er bewust al dan niet voor kiezen: een manier van leven die het beste bij jezelf past en waarin je het meeste tot je recht denkt te komen, rekening houdend met je omgeving en je partner. Verlangens, rechten, eisen, verplichtingen en alles wat ik nodig denk te hebben om goed te kunnen leven, gelden niet alleen voor mezelf, maar ook voor de ander. De ander heeft dezelfde rechten als ik. Dat alles is individualisering. De uitspraak: 'dat zal ik toch zeker zelf weten', gaat alleen op voor die keuzes waar ik anderen niet mee benadeel. Want ik erken de ander in zijn of haar bestaan. Individualisering betekent

dan ook: tegenstand tegen elke vorm van discriminatie en seksisme, erkenning van gelijke rechten en plichten van vrouwen en minderheden en bescherming van zwakkeren in de samenleving. Want je zou het zelf kunnen zijn en je wilt dan toch ook evenveel vrijheid?

De reden waarom individualisering zo vaak verward wordt met egoïsme is waarschijnlijk, omdat het als bedreigend wordt ervaren om in deze gekozen vrijheid en (dus) verantwoordelijkheid vorm te geven aan je eigen leven. Dat is ons ook nooit echt goed geleerd en daarom loopt het vaak fout. En juist om te voorkomen dat het met mensen in hun persoonlijk leven en in hun relaties met anderen fout gaat, hecht het humanisme zeer veel waarde aan de individualisering. Naar wegen te zoeken om zelf en met anderen vorm te geven aan het gewenste eigen leven. Zonder terug te verlangen naar die goeie ouwe tijd, waarin alles geregeld en beter was. Die goeie ouwe tijd heeft per slot van rekening nooit bestaan.

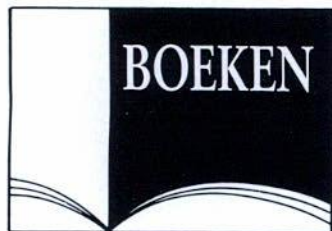
Freek Pol

De oplossing van de vier beroepen uit de visitekaartjes in het aprilnummer luidt als volgt: 1-importeur; 2-persoonlijk leven en bergier; 4-scheepskok.

Hieronder een puzzel waarbij de vier juiste woorden zowel horizontaal als vertikaal dienen te worden ingevuld. De omschrijvingen luiden: 1-aangenomen; 2-het woord voeren; 3-vlooteneid; 4-eten.

1		2		3		4
2						
3						
4						

Afrika

In de uitstekende roman 'Monnè, schande en smaad', geeft Ahmadou Kourouma (Ivoorkust) een beeld van West-Afrika aan het einde van de vorige en het begin van deze eeuw. Djigui Keita, een Malinké-vorst, is koning over het land Soba. Dankzij een goed uitgevoerde slimmigheid weet deze Djigui, als enige traditionele vorst, over te eind te blijven tegenover de blanken. Voor zijn bereidwilligheid met hen samen te werken wordt hij door deze kolonisten zelfs beloond (er wordt hem een trein in het vooruitzicht gesteld).

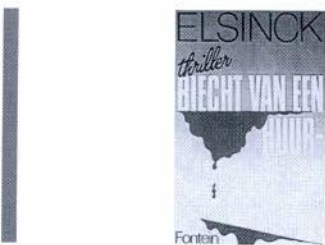
Hij laat evenwel zijn volk een veel te hoge prijs betalen voor deze samenwerking, hetgeen ertoe leidt dat hij op den duur het onderspit moet delven en met hem een kultuur. Anders geformuleerd: deze roman gaat over de eeuwige verliezer Afrika. De geschiedenis van Djigui Keita en zijn volk is er een van monnè. Een woord dat zich niet laat vertalen doch slechts omschrijven: 'belediging, provocatie, minachting, krenking, vernedering, razende woede, al die woorden samen, zonder dat één het werkelijk uitdrukt'. Deze, door Kourouma zelf gegeven, omschrijving van het begrip monnè is het motto van deze, in 1991 met de Prix Littéraire de l'Afrique Noir bekroonde, roman.

Ahmadou Kourouma: *Monnè, schande en smaad*. In de Knipscheer, Amsterdam 1991. 350 blz. f 45,-. (WH)

Thriller

Ex-cabaretier Henk Elsink heeft als thrillerschrijver de smaak goed te pakken. Onder zijn schrijversnaam Elsinnck debuteerde hij in 1990 met 'Tenerife', in 1991 volgde het zeer originele 'Moord per fax' en begin dit jaar verscheen zijn derde: 'Biecht van een huurmoordenaar'. Om maar met de deur in huis te vallen, wederom een thriller van nivo. Op een dag wordt op het

Griekse eiland Serifos de, daar al jaren woonachtige Belg, Robert Dubour dood in zijn woning aangetroffen. Deze Dubour, een ex-soldaat uit het huurlingenleger van Jacques Schramme (opereerde in 1961 in de voormalige Belgische Kongo), is een huurmoordenaar die 'moeilijke klussen opknapt voor de echte grote jongens'. Van alles waar hij zich mee bezig hield, heeft hij een boekhouding bijgehouden. ('Opgeteld zou ik honderden hoge pietten in de politiek en de onderwereld voor de rest van hun leven de bajes in kunnen helpen.')

Enkele van deze in het boekje van Dubour voorkomende figuren uit de wereld van de mafia wordt de grond te heet onder de voeten. Zij gaan op zoek naar de 'lijst' van Dubour (vonden wel Dubour maar niet zijn 'lijst'), terwijl Interpol jacht maakt op de moordenaar(s) van deze huurmoordenaar. Een in hoog tempo geschreven, ijzersterk opgebouwde, thriller met (zoals dat hoort in dit genre) een verrassende laatste bladzijde.

Elsinnck: *Biecht van een huurmoordenaar*. Fontein, Baarn 1992. 240 blz. f 24,90. (WH)

Egypte

Kort geleden verscheen de schitterende roman 'Oorlog in het land Egypte', van de Egyptische schrijver Joeseef al-Ka'ied, waarvan de inhoud snel verteld is. De 'oemda' (een soort burgemeester) van een dorp in de Egyptische Nijldelta kan zijn geluk niet op wanneer hem het bericht bereikt dat hem, van zijn vader afhandig gemaakte, grond wordt teruggegeven. De vreugde wordt evenwel de dag erop alweer om zeep geholpen, want dan ontvangt zijn jongste zoon een oproep voor militaire dienst.

Eigenlijk is hij er niet op tegen dat zijn zoon in dienst moet ('hoe lang zou hij anders nog zo verwend blijven? Ik blijf niet tot het einde van zijn leven op hem passen'), maar aan de andere kant 'zou hij het niet kunnen verdragen ook maar even van

hem gescheiden te zijn'. De burgemeester ziet zich voor een afschuwelijk dilemma geplaatst: te meer daar hij als 'oemda' ook nog verantwoordelijk is voor de rekrutering van de jongemannen in het dorp. Toch besluit hij zijn zoon niet te laten gaan en weet hij te bereiken dat de zoon van één van zijn nachtwakers (door chantage) de plaats van zijn zoon gaat innemen. Deze persoonsverwisseling krijgt onvoorziene gevolgen wanneer, enkele maanden later, de oorlog uitbreekt (oktober 1973). Zes naast betrokkenen vertellen in 'Oorlog in het land Egypte', ieder vanuit zijn betrokkenheid, hun eigen aandeel in het drama. Ten diepste gaat deze roman niet over de militaire dienst (in het Egyptische leger) of over de oorlog in zijn algemeenheid, maar over corruptie, macht en bezit. Hoe ver je daarmee kunt komen en in welke problemen je daardoor kunt geraken.

Joeseef al-Ka'ied: *Oorlog in het land Egypte*. Ambo Baarn 1992. 155 blz. f 29,50. (WH)

Magistraal

Met 'De derde leugen' heeft de Hongaars/Zwitserse schrijfster Agota Kristof een drieluik voltooid waar maar één woord op van toepassing is: magistraal. Na het lezen van 'Het dikke schrift', het eerste deel van deze trilogie, was mijn gedachte dat een auteur maar één zo'n knaller kan schrijven. Het tweede deel, 'Het bewijs', was echter minstens even sterk. Ook het zojuist verschenen derde deel is weer van het zelfde hoge gehalte. Wie drie romans op rij, van zo'n kwaliteit, uit de pen kan laten vloeien is absoluut een groot schrijver.

De roman beweegt zich in het grensgebied tussen droom en werkelijkheid. Lucas T. heeft het, vanaf zijn kinderjaren, zonder zijn ouders en tweelingbroer Claus moeten doen. Van zijn vroegste jeugd herinnert hij zich niet zo bar veel meer. Hij weet nog wel dat hij in een ziekenhuis heeft gelegen (dacht vanwege kinderverlamming maar aan het einde van het boek blijkt dat iets héél anders te zijn geweest). Bezoek kreeg hij er nooit, dat weet hij nog wel. Na een bombardement komt hij bij een oude vrouw in huis die hij 'grootmoeder' noemt (over die periode gaat het grootste gedeelte van het eerste boek). Naar school gaat hij niet. Op zijn vijftiende vlucht hij, samen met een man, die hij voor laat gaan en die prompt op een mijn trapt, de grens over. Wanneer hij, tientallen jaren later, ervan overtuigd is dat er van alles en nog wat mis is met zijn gezondheid, gaat hij op zoek naar zijn tweelingbroer. Na lang zoeken vindt hij deze, maar noch de een noch de ander is in staat over het verleden te praten. Nogmaals: magistraal! De romans laten zich weliswaar

heel goed afzonderlijk lezen, maar ik zou toch bij het eerste deel beginnen.

Agota Kristof: *De derde leugen*. Van Gennep, Amsterdam 1992. 136 blz. f 29,50. (WH)

CPN-historie

Wie altijd al, al dan niet handenwrijvend, gedacht heeft dat de communistische beweging in Nederland een lachwekkend soepzooitje was, doet er goed aan 'De greep naar de macht', de nieuwste roman van Kees van der Pijl, te lezen. In het midden van de jaren zeventig besluit de hoofdpersoon Arnold Boegman lid te worden van de CPN. Hij raakt dan verzeild tussen communisten die behoorlijk met beide benen in de lucht hangen. Al snel is ook Boegman elk gevoel voor realiteit verloren en denkt hij dat de CPN, onder andere door zoveel mogelijk exemplaren van het dagblad *De Waarheid* te verkopen, in de algemene verkiezingen van 1977 misschien wel de meerderheid zal behalen. Bij voortdurend denkt Boegman rechtse en fascistische complotten te ontwaren tegen de CPN, en wanneer een paar dagen voor de veelbelovende verkiezingen Molukse jongeren een trein kaperen, denkt hij dat dat een strategie van rechts is om de CPN de wind uit de zeilen te nemen.

Het is tragisch om te zien hoe linkse bonzen van weleer de laatste tijd met modder naar hun eigen geschiedenis weten te gooien. Tal van ex-kopstukken uit de ex-CPN (of uit de PvdA), vroeger toch fors meegedeind in de partij-polonaise of gepokt en gemazeld in het partijapparaat, menen het zich de laatste tijd te moeten permitteren het communistische (of sociaal-democratische) verleden belachelijk te maken. Voor de handenwrijvende onder ons is het allemaal aardige lectuur en is de aanschaf van dit boek aanbevelenswaardig, mij bekruipt vooral een gevoel van onbehagen.

Kees van der Pijl: *De greep naar de macht, De Harmonie*. Amsterdam 1992. 273 blz. f 37,50 (WV)

Wim Heij,
Wessel Visser

